

DE VIERSPRONG

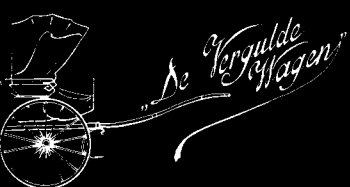

o.a. in dit nummer:

HOE HET GROEIDE...

**DE MARTHA-STICHTING
DEEL III 1935-1982**

Special

GESCHIEDKUNDIG TIJDSCHRIFT
ALPHEN AAN DEN RIJN

Hoe het groeide...

Rond 1950 publiceerde ds. J.Th. Meijer, toenmalig predikant-directeur, een artikel over de wordings-geschiedenis van de Martha-Stichting. Deze tekst wil de redactie gebruiken als voorwoord en inleiding tot de beschrijving van het wel en wee van de stichting in de periode 1935-1982.

De Martha-Stichting is niet gemaakt, maar gegroeid, placht mijn voorganger [ds. A.W. Voors] te zeggen. Ik ben blij dat ik hier iets over de groei van het werk mag vertellen, want het treft mij vaak hoe weinig mensen hiervan weten. Toch vormen wij niet zo'n klein gezin. Wij zijn in onze huizen, wanneer het personeel meegerekend wordt, zo ongeveer met zeshonderd personen [aantal rond 1950].

De Martha-Stichting is [aan het eind van de negentiende eeuw] niet tot stand gebracht door een grootheid als ds. O.G. Heldring te Zetten, over wie

Evangelist Cornelis Geel,
oprichter van de
Martha-Stichting in 1882.
Was eerst president van
het bestuur, daarna
uitwonend directeur
en van 1893 tot zijn
overlijden in 1907
inwonend directeur
(foto, coll. Hist.Ver.).

men een dissertatie kan schrijven; zij is in 1882 begonnen door de kleine evangelist Cornelis Geel. Wat is groot en wat is klein in het leven? Is het niet een groot man die zich in de achterbuurten begeeft, in de allerarmste huizen komt, in de gevangenissen de mensen bezoekt of licht tracht te brengen in de huizen, waar door onttucht en drankmisbruik armoede en ellende heerst? Zo'n man was de heer Geel. Hij voelde zichzelf heel klein; met schroom ging hij naar een vergadering in Arnhem, waar hij genodigd was om te spreken met mannen als Heldring en Da Costa, maar de noden van de grote stad kende hij goed. Hij had het vernuftige idee om temidden van vele kroegjes een kroeg te huren als plaats van samenkomen. Hij wist dat men in de ellende de mensen moest opzoeken. Het is belangwekkend genoeg om te lezen over het werk van deze man in de 'slums' van Amsterdam. Hij zag daar ook veel kinderleed. Hij was bewogen om het lot van de kinderen die hij daar in de zonde zag groot worden, die haveloos waren en dreigden te degenereren en hij zon op middelen om hen te helpen. Hij schreef aan

Van 't Lindenhout te Neerbosch,¹ maar het antwoord was toen, zoals het heden zo vaak luidt: 'geen plaats'.

De heer Geel vond een geestverwant, een onderwijzer in Nieuwveen, bereid om kinderen op te nemen. Het bleef echter niet bij de oorspronkelijke drie; Geel zag steeds meer gevallen waar geholpen moest worden. Toen het huis te Nieuwveen te klein werd, ging hij uitzien naar een groter huis en vond dat in Alphen [Julianastraat]. Ondanks zijn drukke werk vond hij nog tijd om geld in te zamelen, want alles moest betaald worden uit vrijwillige bijdragen. Daar waren er die zijn werk opmerkten en waardeerden en hem geld verschaften. Hij moest wel eens lang wachten en zo nu en dan kwam het benodigde bijna te laat. Maar immer toch net nog op tijd!

Ook het nieuw-gehuurde huis in Alphen werd te klein en het bestuur van de [in 1883 officieel opgerichte] Martha-Stichting besloot tot het bouwen van een eigen huis [het latere Jongenshuis in de Julianastraat]. Dat kwam in 1886 gereed. Het is aardig om te lezen met welk een enthous-

Graf van de familie Geel op de Oosterbegraafplaats te Alphen aan den Rijn, graf nr. 290 (foto W. de Jeu).

siasme de heer Geel over dit huis schrijft; hij neemt zijn lezers mee van de kelder naar de zolder en vertelt over alles wat er in het huis te vinden was.²

Dit huis is nog [in 1950] in gebruik als huis voor onze grote jongens, maar het heeft sedert 1886 al heel wat gedaanteverwisselingen ondergaan. Nu zijn er negentig jongens goed ondergebracht, maar eens woonden er driehonderd kinderen en waren ook de kerkzaal, naaikamer, strijkkamer enz. van de stichting erin ondergebracht.

De heer Geel bleef in de beginjaren zijn arbeid in Amsterdam voortzetten, maar later werd hij door het bestuur als [inwonend] directeur benoemd. Hij slaagde erin, met zijn voortvarend bestuur, om de hand te leggen op het oude hotel 'Rijnstroom' [toen nog gemeente Aarlanderveen], dat aanvankelijk als pastorie, kleermakerij en magazijn diende. In 'Park 'Rijnstroom' zou zich de nieuwe Martha-Stichting ontwikkelen.

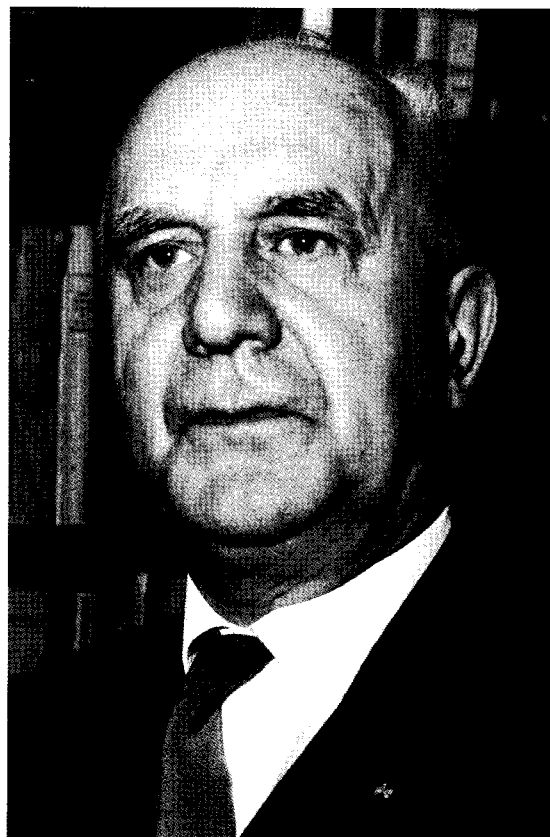
In 1907 werd ds. A.W. Voors, predikant te Wolvega, benoemd als opvolger van de heer Geel. Er woei toen

juist een nieuwe wind in de kinderbescherming daar immers in 1905 de Kinderwetten waren ingevoerd en het rijk subsidies wilde uitkeren aan die gestichten die de kinderen, hun door de voogdijraad toevertrouwd, wilden opnemen. Natuurlijk was de vraag of men de staat [centrale overheid] goedkeuring moest vragen om deze kinderen op te nemen om daardoor voor subsidie in aanmerking te komen. Daar was aarzeling, want de staat zou ook zijn eisen stellen en toezicht houden. Men besloot echter deze stap te doen en de goedkeuring kwam.

Ds. Voors was een goed organisator, een man die plannen heel lang bij zich kon dragen en ze liet rijpen. Met de heer M.A. van Nieukerken, architect te Den Haag, heeft hij een prachtig park ontworpen en hij zag in zijn geest al de verschillende gebouwen verrijzen. Vele heeft hij niet alleen in de geest maar ook in hout en steen zien verrijzen: het Centraalgebouw, de Koningin Wilhelminaschool, het Prinses Juliana Kinderhuis, het Koningin Emma Meisjeshuis, de werkplaatsen voor de jongens en de [nieuwe] pastorie. Het is groots van visie geweest en ds. Voors had mannen in het bestuur als dr. De Visser, Van Eeghen en Van den Berch van Heemstede die zijn enthousiasme deelden en al hun invloed aanwendden om de plannen verwezenlijkt te krijgen. Zo is uit de Martha-Stichting een mooi geheel gegroeid.

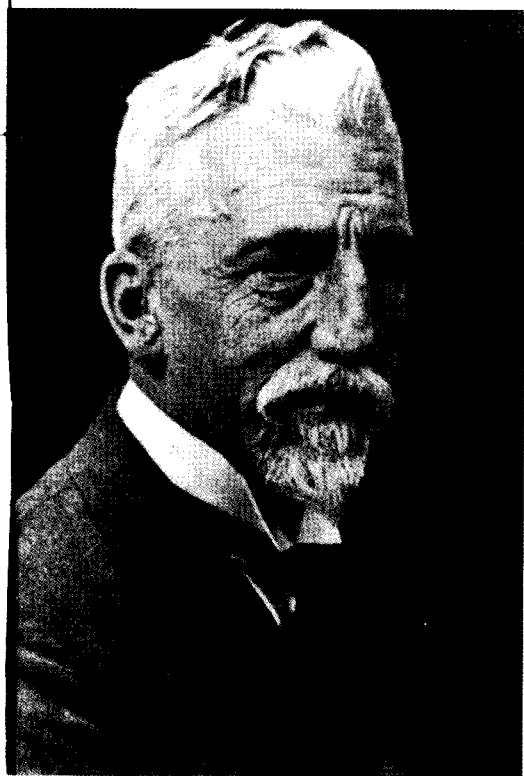
Het oude ideaal van de Martha-Stichting was om niet een gesticht, maar een groot gezin te vormen; het moest er zonnig en warm zijn. Dat ideaal is moeilijk geheel te verwezenlijken maar het bepaalt toch onze arbeid en is van invloed op de methode. Zo kom ik nu van de geschiedenis op de opvoeding. Welke methode van opvoeden heeft de Martha-Stichting? (...) Er zijn vele opvoeders binnen de stichting werkzaam geweest; de eis die hun gesteld werd, was deze, dat zij 'van Christus waren'. Dat was de hoofdzaak en is nog de hoofdzaak, al geven wij direct toe dat niet allen die van Christus zijn, daarom ook geroepen opvoeders zijn.

Het kind dat bij ons wordt opgevoed, is meestal een kind dat tekort is ge-

Dominee J.Th. Meijer, predikant-directeur van de Martha-Stichting, 1935-1960 (foto, coll. Hist.Ver.).

komen. Al zullen wij allen moeten bekennen dat wij ook onze kinderen tekort doen, deze kinderen zijn op abnormale wijze tekort gekomen. Ze hebben meest ouders gehad die met zichzelf overhoop lagen. Wanneer men de rapporten leest, kan men dat niet zonder bewogenheid doen; deze verhalen meestal van veel ellende die de kinderen meemaakten. Zij zagen het leven niet van de schoonste kant en werden meestal vroeg aan zichzelf overgelaten; fysiek kregen zij niet wat ze nodig hadden en zij liepen alle kans psychisch gestoord te worden. Behalve de kinderen die ons van voogdijraden en kinderverenigingen worden toevertrouwd, worden ons ook wezen en soms moeilijke kinderen gezonden. Al onze kinderen vragen verzorging en psychische begeleiding. Het is niet voldoende dat zij goed gekleed gaan, geregeld gevoed worden en dat zij aan een geordend leven wennen. Het is ook nodig dat ze begrepen worden, dat zij zich kunnen uiten en dat zij in een rustige gezellige sfeer leven waar zij zich thuis voelen.

Dominee A.W. Voors, predikant-directeur van de Martha-Stichting, 1907-1935 (foto 187-2-7 Hist.Ver.).

ALPHEN a/d RYN.

Martha-Stichting Lage Zyde.

Oude pastorie van de Martha-Stichting, vervangen in 1924 (foto, coll. G.A. de Kruis).

Elke inrichting heeft zo haar eigen gestalte, haar eigen sfeer. Dat is iets waaraan allen die met ons arbeiden, te werken hebben. Daarvoor is het nodig dat er een blijvende staf van personeel is en dat de kinderen niet iedere maand een andere leiding krijgen. Die sfeer kan benepen en krampachtig zijn, maar ook open en ruim, hartelijk en echt; onrustig en wantrouwend, maar ook rustig en vol vertrouwen. Daarvoor moet de leiding met elkaar een team vormen en op elkaar kunnen rekenen. De leiding moet strak en soepel tegelijk zijn. Men moet in ons werk niet alleen een warm hart, maar ook inzicht hebben. Daarom worden onze leidsters en leiders nu getraind in pedagogie, psychologie, milieukunde en spelleiding. Het gaat alles nog gebrekkig, maar we voelen dat we het nodig hebben en we doen ons best

in die nood te voorzien. We proberen het kind zich naar zijn aanleg te laten ontwikkelen. Daarvoor kunnen zij nu [in 1950] verschillende scholen bezoeken, hebben wij voor de meisjes een avond-ulo, voor de jongens een avond-nijverheidsschool en zoeken we te komen tot een huishoudschool die aangepast is aan ons werk. Ons werk is een schoon werk en het vraagt telkens weer nieuwe dingen.

U begrijpt dat er heel wat nodig is voor een gezin van zeshonderd mensen. We hebben ruim vijfhonderd kinderen en behalve de leidsters en leiders van de groepen, hebben wij de dames van de keuken, van de naaikamer, de linnenkamer, de verschillende huiskamers, de leiders van de werkplaatsen waar onze jongens zijn opgenomen in het leerlingstelsel, de magazijnmeester, de tuinbaas, de

boer, de elektricien, de stoker etc. Hoe moeten wij al die kinderen voeden en kleden, hoe komen we aan jassen, pakken, jurken, kousen, schoenen, klompen etc.? Dat zijn vragen die ons dagelijks bezighouden. Het rijk subsidieert, maar lang niet genoeg. Met dit werk is de eer van onze kerkelijke gemeente gemoeid. Moeten wij het goed doen of half? Dan zeggen wij: goed of helemaal niet. Ik zou daarom graag willen dat de leidsters ook dit mooie werk der barmhartigheid meehielpen bekend te maken. Om u, [lezers], een weg te wijzen hoe u aan dit werk kunt meewerken.

Noten:

1. Johannes van 't Lindenhout stichtte in 1863 te Neerbosch bij Nijmegen een inrichting voor de verpleging en opvoeding van wezen.

De Martha-Stichting deel III

1935-1982

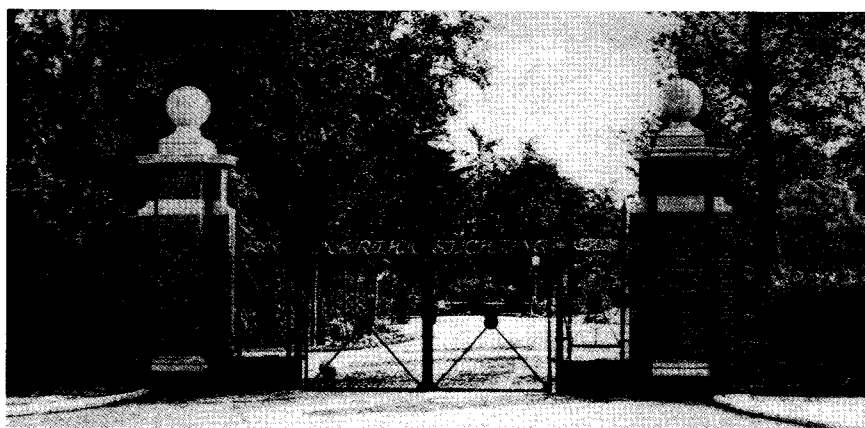
Voor menig Alphenaar, maar ook voor velen buiten onze gemeente, is de 'Martha-Stichting voor onverzorgde kinderen' een begrip uit het verleden.

In 'De Viersprong' nr. 64 van augustus 2000 werd de geschiedenis van de Martha-Stichting in de periode 1882-1907 beschreven. Dit was het tijdperk dat evangelist Cornelis Geel als oprichter en later als inwonend directeur aan de stichting verbonden was.

In 'De Viersprong' nr. 69 van november 2001 ging het over de periode 1907-1935 toen ds. A.W. Voors met zijn echtgenote de leiding had. Met zijn komst werd aan de stichting tevens de status van Nederlandse Hervormde kerkgemeente verleend. Onder zijn directeurschap ontwikkelde de inrichting zich tot een centrum dat huisvesting en voeding bood, maar ook voldeed aan de toenmalige filantropische en pedagogische opvoedingseisen. Daarnaast kwam de ontwikkeling van 'Park Rijnstroom' tot stand met zijn verschillende onder architectuur gebouwde panden, waarvan een aantal nog steeds bestaat. Ds. Voors stond erop dat de gebouwen de stichting niet het aanzien van een 'gesticht' zouden geven. Er verrezen vriendelijke, kloeke en gezellige panden in een mooie stijl, niet te kostbaar en toch architectonisch bezienswaardig. Ook de aanleg van het park stamt uit die periode en een wandeling door de lanen is nog steeds zeer de moeite waard.

Op 1 juli 1935 werden in de Martha-Stichting 388 kinderen in de leeftijd van nul tot achttien jaar verzorgd, 161 meisjes en 227 jongens. Het betrof 312 voogdijkinderen en 76 'vrije' pupillen. De voogdijkinderen waren kinderen van ouders die van overheidswege op grond van de kinderwetten van 1905 uit de ouderlijke macht waren ontzet. Zij werden tegen betaling door de overheid in bestaande kindertehuizen ondergebracht. De vrije kinderen behoorden tot de groep waarvoor de Martha-Stichting oorspronkelijk was opgericht: kinderen van wie de ouders vrijwillig afstand deden omdat zij, om welke reden dan ook, niet in staat waren zelf voor hen te zorgen.

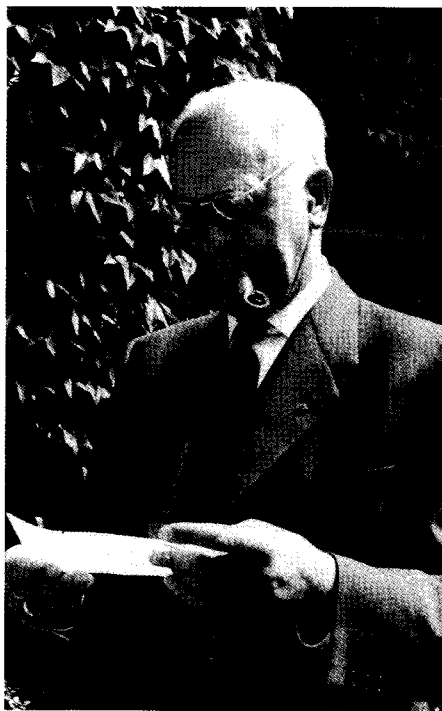
Op 15 juli 1935 werd aan ds. Voors op bijna 67-jarige leeftijd als predikant eervol ontslag verleend; op 13 september beëindigde hij zijn directeurschap van de Martha-Stichting. Ds. J.Th. Meijer, predikant te Velsen, werd tot zijn opvolger benoemd. Met zijn komst begint dit derde deel over de geschiedenis van de stichting.

De hoofdingang van de Martha-Stichting (foto 103-1-2 Hist.Ver.).

Dominee J.Th. Meijer

Ds. Jacobus Thomas Meijer werd op 4 april 1896 te Oudewater geboren en was dus in 1935 bij zijn benoeming tot predikant/directeur van de Martha-Stichting ruim 39 jaar oud. Nadat hij het gymnasium te Doetinchem had doorlopen, werd hij in 1916 ingeschreven als student in de klassieke letteren aan de Leidse universiteit. In september 1917 verhuisde hij naar Utrecht waar hij theo-

Dominee J.Th. Meijer, predikant-directeur van de Martha-Stichting, 1935-1960 (foto, coll. Hist.Ver.).

Mevrouw J.E. Meijer-Scheffer, echtgenote van ds. J.Th. Meijer (foto, coll. Hist.Ver.).

logie ging studeren. In november 1921 legde hij met goed gevolg het proponentsexamen¹ af voor het Provinciale Kerkbestuur van Friesland; op 7 mei 1922 deed hij zijn intrede in de gemeente Hoenderloo. Viereneenhalf jaar bleef hij op zijn eerste standplaats en kwam daar in contact met onverzorgde kinderen door het werk van ds. O.G. Heldring in het plaatselijke opvoedingsgesticht voor verwaarloosde jongens.² Ds. Meijer ging het godsdienstonderwijs aan deze jongens verzorgen. Gendt bij Nijmegen werd van november 1926 tot september 1931 zijn tweede standplaats. Daar had hij veel contact met de vanaf 1863 in het naburige Neerbosch³ gevestigde weesinrichting, later de Van 't Lindenhout-Stichting genaamd. Ds. Meijer wilde graag promoveren tot doctor in de theologie en moest

daartoe eerst zijn doctoraal examen halen; hij slaagde daarvoor te Amsterdam in juli 1931. Tot een promotie is het echter nooit gekomen, omdat vanaf 1931 zijn derde standplaats, Velsen, al zijn tijd en aandacht opeiste.

Mevrouw Meijer, geboren op 22 juni 1897 als Johanna Elisabeth Scheffer, was één jaar jonger dan haar man. Zij ontving haar opleiding tot onderwijzeres aan de Groen van Prinstererschool te Doetinchem en slaagde in 1916 voor haar akte. In datzelfde jaar werd zij onderwijzeres binnen de Heldring-stichting voor verwaarloosde meisjes in Zetten. Dus ook mevrouw Meijer werd al op jeugdige leeftijd in het stichtingsleven ingewijd. Tot haar huwelijk op 27 april 1922 heeft zij in Zetten gewerkt; daarna ondersteunde zij haar man bij diens kerkelijk werk.

Met zes kinderen kwam het echtpaar Meijer in september 1935 naar de Martha-Stichting in Alphen aan den Rijn. *'Waar God blijkbaar de weg van het bestuur van de Martha-Stichting naar hen leidde en dominee en mevrouw Meijer geloven mogen dat de Heer hun weg naar de Martha-Stichting boog, roepen wij beiden reeds nu een hartelijk welkom toe met de wensch en bede dat zij in overgave aan God zich gelukkig zullen gevoelen op het arbeidsveld dat hen riep en wacht'*, aldus de voorzitter van het bestuur van de stichting.⁴

De familie J.Th. Meijer (foto mevr. M.J. van Lith)

De werkformule bleef dezelfde: een gezinsvervangend tehuis bieden waar kinderen in de christelijke leer worden opgevoed en tot dienstmeisjes of vaklieden worden opgeleid om een zelfstandig lid van de maatschappij te kunnen worden. Slechts een enkel kind kreeg aanvankelijk de gelegenheid naar de MULO of de HBS te gaan, veelal met een studiebeurs van buiten de stichting. In de periode Meijer steeg het aantal opgenomen pupillen tot ruim vijfhonderd, de grootste bezetting ooit.

De grootste zorg die ds. Meijer bij zijn komst aantrof, was het verouderde Jongenshuis van 1886 in de Julianastraat. Zelf noemde hij het gebouw een kazerne. Er woonden 180 jongens. Wat te denken van de twaalf kachels die in de winter maanden het pand moesten verwarmen; desondanks bevroor bij strenge vorst menige waterleiding. Verder was het geen pretje om zich in een koude wasruimte te moeten wassen en aankleden en was het gebouw met zijn houten wanden en trappen zeer brandgevaarlijk.

Enkele cijfers

In 1937 telde de Martha-Stichting ongeveer 350 voogdijkinderen, 70 vrije kinderen en 70 personeelsleden. Per dag werden 104 tarwebroden van vier pond (vier-ponders) en 22 witte broden van acht ons verorberd. Ter aanvulling op het brood werd per week 3.000 liter pap gegeten. Wanneer bruine bonen werden genuttigd, betekende dat voor één maaltijd 140 pond. At men rijst, dan was daarvan 85 tot 90 pond nodig. Kreeg men rijst als 'toetje', dan was daar nog altijd 25 pond mee gemoeid. Er werd 150 pond suiker per week gebruikt en daarboven nog 200 pond basterdsuiker per drie weken. De groente voor het middagmaal verbouwden de tuinlieden van de stichting zelf. De inmaakvoorraad bedroeg per winterseizoen 8.000 liter. De aardappelen kwamen van buiten; per maaltijd was een mud of zes à zeven nodig die door veertig jongens werden geschild. De plaatselijke middenstand deed zijn voordeel met deze aankopen. Binnen de stichting was ook de kledingvoorziening een zware taak. Er

rouleerden 2.400 lakens, 1.200 slopen, 1.400 dekens, 1.900 handdoeken, 600 theedoeken, 2.200 kousen en sokken, 1.500 stel ondergoed, 800 jurken, 350 mantels, 250 jassen en capes, enz. enz.

Mevrouw Meijer waakte dagelijks over de keuken en de linnenkast. In den lande werd zij bijgestaan door 'Martha-kransjes' die voor aanvulling zorgden, hetzij van de voorraad aan kousen en sokken, hetzij aan slopen en lakens. Deze Martha-kransjes of dameskringen hadden verschillende achtergronden. Het konden groepjes deftige stadse dames zijn die - begaan met het lot van de kinderen van de Martha-Stichting - samen een 'laken- en slopenbond' vormden. Er waren echter ook 'kousenbonden' van oud-pupillen. Andere dameskringen organiseerden fancy-fairs, waarvan de opbrengsten naar de Martha-Stichting werden overgemaakt. Ook ontving men uit alle delen van het land andersoortige goederen, zoals bovenkleding, boeken en speelgoed.

Wensenlijstje

Het volgende lijstje van nog te realiseren wensen liet ds. Voors voor ds. Meijer achter:

- De bouw van een kapel. Nog steeds deed het gymnastieklokaal tevens dienst als kerkzaal.
- De bouw van een administratiegebouw met woning voor een eco-
noom/adjunct-directeur, liefst met

Dagelijks brood smeren voor alle bewoners van de Martha-Stichting (foto, coll. J.A. Henry).

vertrekken voor oud-verpleegden, ontvangkamer en portierswoning aan de ingang van 'Park Rijnstroom'.

- De bouw van een nieuw gebouw voor de schooljongens ter vervanging van hun huisvesting in het oude en afgelegen Jongensgebouw in de Julianastraat. De lagere school van de stichting was al vanaf 1914 in 'Park Rijnstroom' gevestigd.
- De bouw van een werkjongenshuis

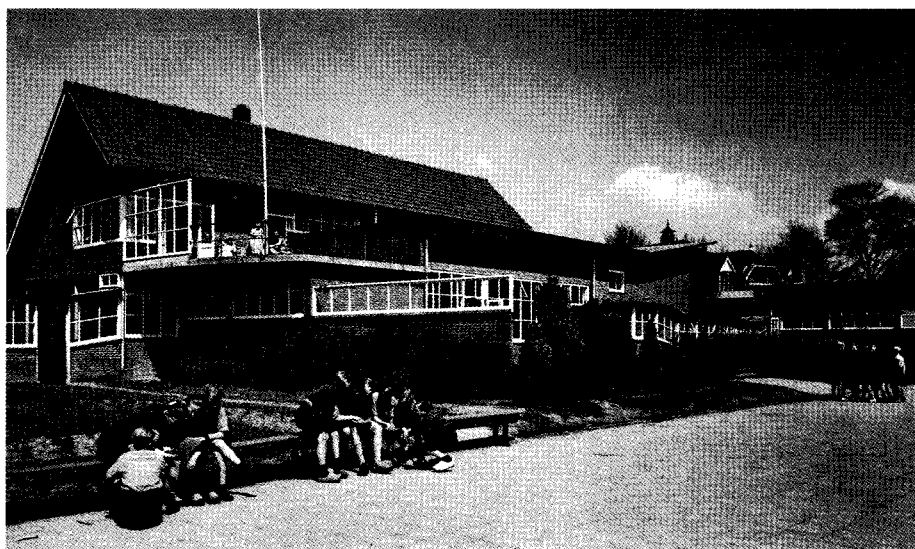
in de polder, grenzend aan 'Park Rijnstroom'.

- De beschikking over een (kinder)boerderij met eigen vee.
- De beschikking over een barak voor kinderen die een besmettelijke ziekte hadden.

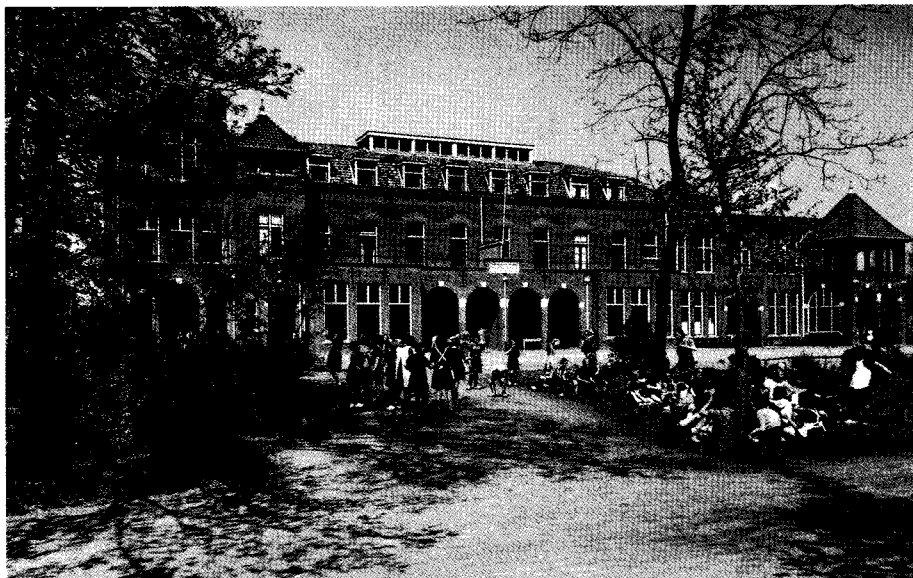
De groep domineerde

Vóór de Tweede Wereldoorlog was de band tussen de kinderen onderling over het algemeen sterk. Dit vond zijn oorzaak in het lange verblijf met elkaar, jaar na jaar. Het was geen uitzondering dat een kind veertien jaar of langer in de Martha-Stichting verbleef. Men vroeg zich nauwelijks af hoe het kind dit verwerkte. De groep moest functioneren en aan het individu kon betrekkelijk weinig aandacht worden besteed.

Er was geen rapportage en men verdiepte zich weinig in de achtergronden van de individuele kinderen. Men had er ook de tijd niet voor. Er bestond trouwens in die tijd nog geen specifieke opleiding voor het personeel. Een enkele leerling van een school voor maatschappelijk werk draaide als stagiaire enige tijd mee binnen de stichting, maar er was nog onvoldoende begrip voor elkaar. De mens van de praktijk voelde zich

Rechts: Het 'Prins Bernhard paviljoen', het eerste van drie paviljoens die tussen 1937 en 1940 voor de huisvesting van de grotere schooljongens werden gebouwd. De groepsleider was D. Hoekstra (foto, coll. J.A. Henry).

Het Koningin Emma Meisjeshuis werd na de Tweede Wereldoorlog inwendig verbouwd van vier tot acht kleinere woonruimtes (foto, coll. J.A. Henry).

meestal superieur aan de mens van de theorie en de mens van de theorie, die zich schuchter voelde in de praktijk, slaagde er vaak niet in het belang van de theorie aan de ander duidelijk te maken.⁵

Onlangs las ik in uw stadsblad 'De Echo' een artikel over Amsterdamse weesmeisjes. Dat gaf mij een schok. U schrijft over schandalige en discriminerende toestanden in 1879. Nu, hetzelfde was er ook nog in 1930. Ik werd met mijn elfde jaar al moederloos. Vader bleef met vier kinderen zitten, waardoor we in een inrichting werden geplaatst in Alphen aan den Rijn, de Martha-Stichting, een hervormde instelling.

Mijn tante bracht ons er naartoe en zodra ze weg was, werd ik in een kamertje gebracht, werden mijn vlechten afgeknipt en werd mijn hoofdhaar gemillimeterd; dat was mede voor de reinheid. Toen ik dertien werd, mochten de haren weer groeien, zij het wel kort natuurlijk. Ik was veertien toen ik voor straf weer werd kaalgeknipt, samen met nog drie meisjes. We hadden met jongens staan praten en dat was streng verboden.

In datzelfde jaar ging ik uit de inrichting, omdat mijn vader hertrouwde, maar ik ging wel kaal naar huis. Ik kan wel vellen volschrijven over de toestanden in die inrichting. Gelukkig zijn de tehuizen nu een stuk verbeterd, maar zulke dingen vergeet je nooit.

Met vriendelijke groet,
mevr. G. Grim-Habig, Amsterdam, 1984.⁶

Kleinere wooneenheden

Ds. Meijer heeft zich in zijn directeursperiode met name toegelegd op de huisvesting van de kinderen in relatief kleine groepen; hij hechte grote waarde aan het gezinsverband. Zo ontstonden tussen 1937 en 1940 in 'Park Rijnstroom' de eerste drie paviljoens, ieder voor dertig jongens in de leeftijd van elf tot veertien jaar, naar een ontwerp van adjunct-directeur A. Hoekstra. Het werd een nieuw systeem: afzonderlijke gebouwen die door een gang met elkaar waren verbonden. Het eerste paviljoen werd het 'Prins Bernhard paviljoen' genoemd. De oudere (werk)jongens tussen de vijftien en twintig jaar bleven nog in het oude Jongenshuis in de Julianastraat wonen, dat nu gerenoveerd kon worden. Het benodigde geld verkreeg men door de verkoop van enkele percelen weiland, die eigendom van de stichting waren, en verder door een paar giften en met gelden uit het 'bouwfonds' van de stichting. Het gerestaureerde Jongenshuis werd op 15 december 1939 heropend. De heer Visser, opvolger van de heer Welvaars, woonde als hoofd van deze afdeling nu in de woning in het midden van het pand.

Het eerste paviljoen werd op 20 juni 1937 geopend, het derde kwam in juni 1940 klaar. De Standaard schrijft hierover:

'De drie paviljoens vormen tezamen één geheel. In ieder der gebouwen vinden we, binnenkomende door een overdekte ingang, een vestibule met garderobe en daarachter een ruime hal. Vanuit deze hal is de op het zuiden georiënteerde speel- en eetzaal bereikbaar. Deze biedt aan de bewoners een gezellig, zonnig dagverblijf, waar ze hun maaltijd gebruiken en hun vrije uren met spelen, lezen en knutselen kunnen doorbrengen. Voor degenen, die meer serieus moeten studeren, is in directe aansluiting aan de speel- en eetzaal, gescheiden door een glaswand, een afzonderlijk vertrekje, de zogenaamde leerkamer, aangebouwd. Naar verkiezing kan deze leerkamer ook worden ingericht voor handenarbeid.

Voor de berging van eetgerei en het afwassen daarvan is - eveneens in aansluiting op de speel- en eetzaal - een afwaskeukentje geprojecteerd. In de speelzaal zijn groepen kasten gemaakt; iedere jongen heeft een eigen kastje tot zijn beschikking.

Vanuit de eerder genoemde hal zijn bovendien toegankelijk een bergruimte, het toilet en het waslokaal. Via het waslokaal, waarin zich behalve een vijftiental wastafels met toebehoren, twee doucheruimtes bevinden en een ruime garderobe voor de berging van bovenkleding gedurende de nacht, wordt de slaapkamer bereikt. Deze slaapzaal is op het oosten georiënteerd en slechts aan de oostzijde schaars verlicht, hetgeen in de zomer het grote voordeel heeft dat de ruimte steeds koel is en in de vroege ochtenduren vrij donker blijft. Voor een goede ventilatie is gezorgd. In het midden van de slaapzaal is voor de groepsleider een half-cirkelvormige toezichtkamer ingebouwd en zo geprojecteerd dat het gehele gebouw in één oogopslag te controleren is. Deze overzichtelijkheid werd verkregen door de

Voltooiing van het 'Oosterpark' in 1954 (dia 5400 Hist.Ver.).

binnenwanden, voor zover mogelijk, in glas uit te voeren.

Communicatie tussen de paviljoens onderling is mogelijk door een lage, flauw gebogen, overdekte verbindingsgang, bestaande uit aan weerszijden een borstwering ter hoogte van één meter met daarboven glaspullen.

Aan de zuidzijde bevindt zich vrijwel over de gehele lengte van het complex een betegelde speelplaats, die aansluit op de terrassen welke door openslaande deuren vanuit de speelzalen bereikbaar zijn. Veel werk is door eigen mensen verricht en in dit verband mogen, naast adjunct-directeur A. Hoekstra, de namen vermeld worden van de heren E. van de Bovenkamp (schilderwerk), Bakker (sanitaire voorzieningen), G. Versluijs (timmerwerk) en Voorwerk (stofferij). De aannemers waren Van der Bijl en Van der Helm. Ponsioen zorgde voor de centrale verwarming. De tuin werd ontworpen door de heer Voors en aangelegd door tuinman De Weijs en zijn helpers.

De Standaard van 3 juni 1940.

Na de Tweede Wereldoorlog verzezen in 'Park Rijnstroom' meer paviljoens voor bewoning door nog kleinere groepen kinderen. Zo werd het Koningin Emma Meisjeshuis veranderd. Er kwamen nu acht woonruimtes in plaats van vier, waardoor de groepsgrootte tot de helft kon worden teruggebracht. Het pand werd daartoe in vier onderdelen verdeeld; elk kwart kreeg zijn eigen ingang.

Het Prinses Juliana Kinderhuis werd ook vanbinnen volledig verbouwd in kleinere woonunits (foto, coll. M.J. van Lith).

Voor de grotere meisjes vanaf vijftien jaar werden in 1954 vier kleine paviljoens opgetrokken, het zogenaamde Oosterpark, naar een ontwerp van A. Hoekstra. De meisjes woonden daar zo huiselijk en zelfstandig mogelijk, ook met zo weinig mogelijk toezicht, dus met eigen verantwoordelijkheid. Ze deden zelf het huishouden en woonden in groepen van negen pupillen met één huismoeder bij elkaar. De strenge discipline van vroeger werd losgelaten, in het vertrouwen dat de kinderen zo eerder hun eigen persoonlijkheid leerden kennen. De huizen hadden geen centrale verwar-

ming, maar waren voorzien van kolenkachels, waarvoor de meisjes zelf moesten zorgen, zoals in een normaal huisgezin. Beneden was een grote kamer op het zuiden met twee tafels en stoelen, voor de maaltijden en het lesgeven; daarnaast was er een zitje. De slaapkamers waren variabel in grootte. De centrale slaapzaal was door scheidingswanden, bestaande uit kasten, in twee ruimtes verdeeld, ieder voor drie meisjes; daarnaast waren boven drie eenpersoonskamers. De huismoeder had haar eigen zit-slaapkamer. Het interieur en het meubilair waren uitgezocht door mevrouw Meijer en voldeden geheel aan de moderne eisen. Het schilderwerk van E. van de Bovenkamp bestond uit overwegend lichte kleuren en eenvoudige vormen, terwijl door contrasterende kleuren een 'warm' interieur was ontstaan. Een plaatselijke krant schreef: *'Alles is zeer zorgvuldig op elkaar afgestemd, zonder overdadige luxe.'*

De huizen kregen de volgende namen: Augusta van Eeghenhuis, genoemd naar de jong overleden dochter van de penningmeester van het stichtingsbestuur, het F.W.A. van Peski-huis, het dr. J.Th. de Visser-huis en het ds. J.L. de Heer-huis, genoemd naar een vice-voorzitter en twee voorzitters van het stichtingsbestuur.

Het Prinses Juliana Kinderhuis van 1912 werd van binnen volledig verbouwd, zodat ook hier kleine groe-

Dhr. C. Geel Jr. laat op 3 november 1954 aan zijn zusters de nieuwe gevelsteen in de muur van het Jongenshuis in de Julianastraat zien (foto, coll. M.J. van Lith).

pen konden worden gevormd. Men bereikte dit door de grote zalen in tweeën te splitsen. Het ene deel werd ingericht als slaapzaal en het andere deel als dagverblijf. De plaatselijke krant schreef dat *'alle verblijven in ruime mate aan gezelligheid en intimiteit hebben gewonnen'*.

Op 3 november 1954 was er, na de afronding van de hierboven genoemde uitbreidingen en verbouwingen, een officiële opening in aanwezigheid van 350 gasten. Ook drie nazaten van de oprichter van de stichting, C. Geel Sr., waren bij deze plechtigheid aanwezig; zij brachten onder meer een bezoek aan het Jongenshuis, dat sinds een week de naam van de oprichter droeg. De 82-jarige C. Geel Jr. (1872) toonde zijn zusters de ingemetselde gevelsteen met de naam van hun vader. Geel Jr. had zich in 1899 in het Jongenshuis gevestigd in de dubbelfunctie van huisvader en administrateur van de stichting.⁷ In de latere jaren richtte hij zich volledig op de administratie en hield kantoor in 'Park Rijnstroom'; hij woonde toen met zijn gezin in het dorp. In 1937 werd C. Geel Jr. gepensioneerd. Hij overleed op 16 januari 1964 en werd alhier begraven.

Tenslotte verrezen in 1959 vijf paviljoens in het Zuiderpark, die ieder ruimte boden aan twaalf kleine meisjes en hun verzorgsters. Het Koningin Emma Meisjeshuis kwam daardoor leeg te staan en werd inwendig verbouwd tot kantoorruimte en personeelshuis.⁸

In 1959 dacht het stichtingsbestuur een oplossing te vinden voor de huisvesting van de oudere jongens in de Julianastraat. Men meende dat moderne tijden moderne huisvesting vereisten en wilde twee pasgebouwde huizen met een bungalow in de Vijverstraat kopen, met de bedoeling deze in te richten voor de huisvesting van 42 jongens, te weten twaalf in elk van de herenhuizen en achttien in de bungalow. Diverse personen uit de straat tekenden echter bij de gemeente protest aan; het moest een rustige straat blijven. Om die reden had men daar de relatief dure huizen gekocht.

In een emotionele raadsvergadering

Nieuwbouw 'Zuiderpark' in 1959 (dia 5780 Hist.Ver.).

werd het voorstel voor verbouwing van de huizen en vergroting van de bungalow met de kleinst mogelijke meerderheid verworpen. Een van de raadsleden, daarbij gesteund door anderen, voerde aan dat het in het belang van de jongens zelf was dat dit plan niet doorging; de behuizing zou voor een dergelijk aantal kinderen te krap zijn. In een hoofdcommentaar werd in de plaatselijke pers gesproken over 'krokodillentranen' en 'een droeve zaak'. Onder het hoofdje 'Naar mijn mening' reageerde ds. Meijer op het genomen besluit. Hij schreef: *'De schrijver van het stuk "krokodillentranen" heeft dit spel voldoende ontmaskerd; ik behoef daaraan niets toe te voegen. Wel neem ik het de persoon kwalijk die tijdens de raadsvergadering heeft beweerd dat de directeur van de stichting eigenlijk niet veel voor dit plan voelde. Daarmee heeft hij duidelijk de stemming beïnvloed.'* Het was ds. Meijer bovendien een raadsel hoe deze indruk gewekt kon zijn. We zullen later lezen dat de nieuwe huisvesting voor de oudere jongens uiteindelijk aan de Verlengde Marnixstraat werd gebouwd.

Over dit Vijverstraat-incident schreef W.J. Tuinman⁹ het volgende gedicht:

*Bewoners van de Vijverstraat
zijn en blijven obstinaat
hun eer staat op het spel.*

*Heer Taal¹⁰ stuurde 't gemenebest
een zeer beledigend rekest,
die "beer" die kan dat wel.
Als rector huldigt bij de waan:
'de Vijverstraat kan slechts bestaan
als "beren" die bewonen'.
Een 'Martelaar' hoort daar niet thuis,
mijnheer houdt niet van zulk gespuis,
hij moet zijn grootheid tonen.
Stichtingsbewoners vindt hij fijn
zolang ze op een afstand zijn;
naast hem, dat moet hij weren
want ja, ze zijn a-sociaal;
die - naast je - is toch een schandaal
om steeds mee te verkeren.
Naar 'k meen is hij een "pedagoog"
of zonder hart of 't zit hem hoog,
wie durft hem te trotseren?
Hij ziet z'n dochters in gevaar;
zo'n jongen speelt het misschien klaar
zijn telgen te onteren.
Heer Taal, keer tot Uzelve in,
wellicht brengt het U nog gewin.
Uw fiets wordt niet gestolen,
"zie toe, dat U ze niet veracht"
dit woord heeft Jezus, wel doordacht,
aan U én ons bevolen.¹¹*

Daarnaast had de gemeente Alphen aan den Rijn al in 1941 de openbare school en de hoofdonderwijzerswoning ontruimd die aan 'Park Rijnstroom' grensden. De stichting kon de panden overnemen. In de voormalige school werden, na een ingrijpende verbouwing onder leiding van A. Hoekstra, twee groepen gehuisvest, elk van zestien oudere meis-

De Villa, paviljoen voor oudere meisjes, was oorspronkelijk de hoofdonderwijzerswoning en de openbare lagere school aan de Raadhuisstraat, naast de Martha-Stichting (foto, coll. M.J. van Lith).

jes; in de woning vonden twaalf meisjes een tehuis. Aan alle groepen kinderen werd een huismoeder toegevoegd. De kinderen gaven de panden de weidse naam 'Villa': Villa I en Villa II. Iedereen was blij, de oudere meisjes met dit prachtige onderkomen en het bestuur van de stichting omdat op deze manier de oudere meisjes zich veel beter tot zelfstandigheid konden ontplooiën.

Kampeerverslag 1937

Na vele spannende weken brak dan eindelijk de grote dag aan dat we (een groep jongere werkmeisjes) gingen kamperen (23-29 augustus 1937). Onder vrolijk gezang en in marstempo trokken we naar de trein die om kwart over negen zou vertrekken. Op het station was het een drukte van belang. Vaak gebeurt het dat afscheid nemen niet prettig is, maar bij ons was het juist andersom, want we hadden een prettige week in het zicht, waarvan ieder persoonlijk veel kon genieten. Een luid hoera steeg dan ook op toen de trein zich in beweging zette. In de trein werd veel gelachen en gezongen met begeleiding van onze mondharmonica's. In Utrecht was het lopen en draven om in de andere trein over te stappen die ons verder naar Amersfoort bracht. Het enthousiasme steeg ten top toen Amersfoort in zicht kwam. Daar werden we afgehaald door twee van onze cheffies. Vlug werden onze koffers op de kar gemikt en daar

ging het dan door Amersfoort heen naar de bossen. Na een goed half uur gewandeld te hebben, kwam ons clubhuis in zicht en deed ieder haar best om er het eerste te zijn. Daar werden we hartelijk ontvangen door onze hoofdchef en de andere leidsters. En toen was het gauw zoeken wat voor een kamer je had. Die werd dan erg gezellig ingericht. Wij hadden natuurlijk na zo'n lange treinreis en een frisse wandeling een geweldige honger; het duurde dan ook niet lang of daar ging de gong voor het middageten en ieder deed zich te goed aan de macaroni met sla en de heerlijke pudding. Na tafel gingen we een uurtje rusten en daarna hebben we gezellig buiten thee gedronken. Na de thee gingen we heerlijk wandelen door de bossen en over de hei en genoten volop van de natuur. Om negen uur 's avonds werd een lezing gehouden en daarna gingen we naar bed.

's Morgens om half acht ging er een bel voor het opstaan; om half negen kwamen wij samen in de zitkamer en begon de dag met een liturgie. Daarna gingen we aan het ontbijt en werd er veel gezongen en verteld wat wij die dag gingen doen. Na tafel gingen we de vlag hijsen; dat gebeurde elke dag opnieuw. Wij stonden er dan in een kring omheen en terwijl één van ons de vlag naar boven hees, zongen wij het vlaggenlied. Na het hijsen ging ieder aan zijn corvee beginnen en daarna hadden wij ochtendkringen of sport. Zo

werd iedere dag verdeeld, altijd even gezellig en leuk. Ook het uitstapje naar Ouwehands Dierenpark in Rhenen was erg gezellig, niettegenstaande de regen die ons kwam verrassen.

Ook kregen wij veel bezoek, o.a. van dominee en mevrouw Meijer die tot onze spijt maar een klein uurtje konden blijven. Ook kwamen oud-cheffies en -clubbers ons opzoeken, wat erg gezellig was. Op zondag werd door onze oud-directeur, dominee Voors, een kerkdienst verzorgd; ook mevrouw Voors en zuster Wilhelmina kwamen tot onze grote vreugde mee. En zo kwam de laatste gezellige kampdag. Wij genoten erg van het kampvuur dat in de haard werd ontstoken, omdat het wegens de droogte niet buiten kon geschieden. We zaten gezellig om de haard, terwijl de hoofdchef de laatste avondbespreking hield.

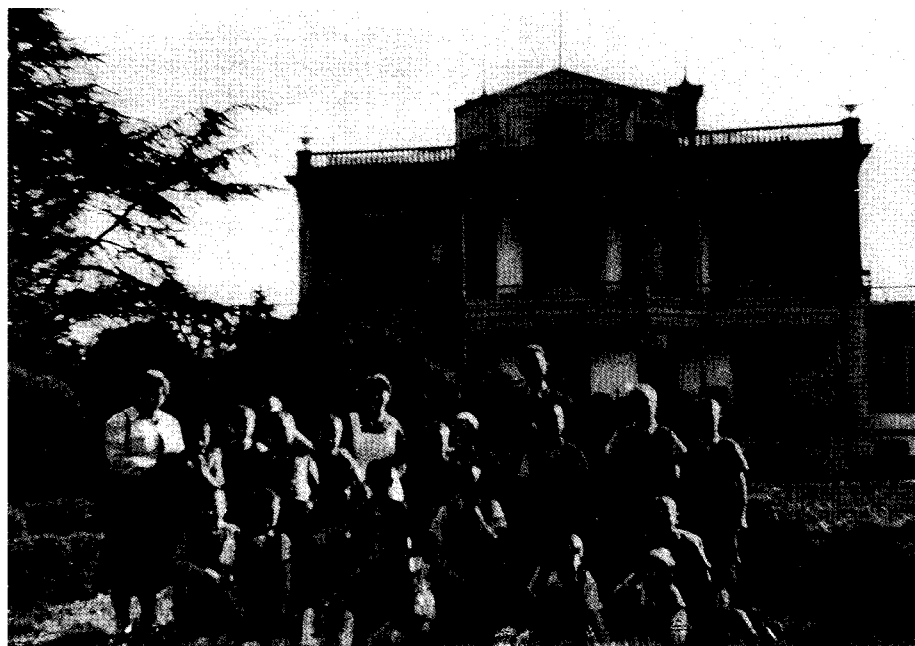
Zo naderde dan het eind van deze gezellige en prettige kampweek, waarvan wij volop hebben genoten en waarvoor wij onze hartelijke dank betuigen aan hen, die zoveel voor ons deden in deze week. Zo keerden wij dan met een dankbaar hart terug naar de Martha-Stichting en gingen met nieuwe, frisse moed aan ons werk.

Moge deze kampweek nog lang in onze herinnering blijven voortleven, zodat wij met vreugde het andere jaar tegemoet zien. Hiermee eindig ik dan het kampverslag met een driewerf hoera voor het Martha-kamp, en tot volgend jaar.

Pupil A. Pennings.¹²

Bezetting

De bezetting van Nederland door de Duitsers was voor de Martha-Stichting een heel moeilijke periode. De directie had altijd al moeite om de financiële touwtjes aan elkaar te knopen. Op 29 september 1942 werd het 3.400^{ste} kind opgenomen. De zestigste verjaardag van de stichting werd door de omstandigheden niet gevierd; slechts de plaatselijke krant schonk enige aandacht aan dit jubileum. In september 1942 vorderden de Duitsers het Jongensgebouw in de Julianastraat en in oktober van dat jaar kwam het bericht dat alle bewoners van de stichting binnen een termijn van veertien dagen 'Park Rijnstroom' moesten verlaten; voor de kinderen en hun verzorgers moest elders onderdak worden gezocht. Zo werden de zogenaamde 'Martelaren'¹³ over het land verspreid. De 95 grote-

Gedurende de laatste bezettingsjaren, nadat 'Park Rijnstroom' door de Duitsers was gevorderd, was 'De Vanenburg' in Putten, het onderkomen van de schooljongens (dia 5368 Hist.Ver.).

re meisjes, in de leeftijd van tien tot achttien jaar, gingen met hun verzorgsters aanvankelijk naar 'De Schaffelaar' in Barneveld, maar moesten in december 1942 weer verhuizen, nu naar 'De Quazenbosch' in Brummen. De kleinste kinderen kwamen in 'De Sterrenschans' en 'Over-Holland' te Nieuwersluis terecht; hier woonde ook het gezin Meijer, op 'Rupelmonde'. 'De Vanenburg' in Putten verschaftte aanvankelijk onderdak aan de schooljongens, tot de razia's aldaar plaatsvonden; de jongens werden toen naar 'De Kruishorst' in Rheden overgebracht.

De werkjongens bleven onder leiding van de heer Offringa in Alphen, in de Koningin Emmaschool aan de Jongkindt Coninckstraat, zodat zij de avondschool konden blijven bezoeken. De oudere werkjongens werden zo veel mogelijk in het gezin van hun patroons ondergebracht. In de Raadhuisstraat nrs. 22 en 24, de oude gemeenteschool, woonden de kinderen die in Alphen op school gingen en een aantal oudere meisjes die hun schoonmaakwerkzaamheden bleven verrichten; zij verbleven daar onder leiding van juffrouw Metje Ridderikhof. Tijdens deze evacuatieperiode deed dominee Meijer maandelijks de ronde langs alle kinderen, aanvankelijk per trein en later zelfs op de fiets.

Alexander Maaskant, de latere kostver van de Adventskerk, werd in de zomer van 1917 in Klaaswaal geboren. Al op jonge leeftijd viel zijn vader weg, waarna zijn moeder met haar kinderen in armoedige leefomstandigheden achterbleef. Een dominee uit Klaaswaal ontfermde zich over de jongen. Hij schakelde de diaconie in en die legde contact met de Martha-Stichting. En zo kwam Alexander Maaskant op elfjarige leeftijd naar Alphen. In de Martha-Stichting kreeg hij de kans om naar school te gaan. In 1936, op achttienjarige leeftijd, haalde hij het diploma voor smid en machinetekenen. Tijdens het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werkte Maaskant bij Koolhoven Vliegtuigen in Rotterdam. Daar maakte hij de eerste bombardementen mee. In 1942 moest hij in Duitsland in de vliegtuigbouw gaan werken. Maaskant heeft daar zeven weken in zeer barre omstandigheden doorgebracht. 'Dankzij' zijn bronchitis en het feit dat hij zich zeker voordeed dan hij was, kreeg hij ontslag en keerde terug naar Alphen.

Op een zondag, eind 1942, volgde het weerzien met zijn verloofde Jannie van der Zwart, die hij bij de Hollandia Roei- en Zeilwedstrijden had leren kennen. De familie Van der Zwart nam Maaskant op in hun huis. Hij kreeg een baantje op het distributiekantoor. Maar opnieuw had hij pech; een Alphenaar tipte de bezetter dat Maaskant daar werkte, terwijl hij in

een werkkamp thuis hoorde. Dominee Meijer van de Martha-Stichting heeft Maaskant toen gewaarschuwd en hem ervan overtuigd dat hij moest onderduiken.

De Martha-Stichting stond net op het punt 'Rijnstroom' te verlaten en dominee Meijer stuurde Maaskant met 95 kinderen (meisjes) en hun verzorgsters naar Gelderland, naar huize 'De Schaffelaar'. Maaskant nam de taak op zich om voor de kinderen bij de boeren voedsel te bedelen. Tot na het einde van de oorlog hebben ze met zijn allen in 'De Quazenbosch' in Brummen gewoond. Ze hebben zelfs de bombardementen op Arnhem meegeemaakt. Vele jaren later is Maaskant nog eens teruggeweest in Gelderland en heeft daar opnieuw de verschillende boeren ontmoet die hem tijdens de bezetting met voedsel hadden geholpen.¹⁴

*In deze donkere tijden woonden de Duitsers in 'Park Rijnstroom'; de kerkzaal was opslagruimte en paardenstal. Een aantal werkjongens mocht de moestuin blijven bewerken, hetgeen van groot belang was voor de voedselvoorziening. De bezettingsjaren hebben directie, bestuur en kader heel veel hoofdbrekens gekost. Over die periode zou een boek te schrijven zijn.*¹⁵

Na afloop van de bezetting werd 'Park Rijnstroom' door de Binnenlandse Strijdkrachten gevorderd. Aanvankelijk werden ook gearresteerde NSB-ers hier ondergebracht. In december 1945, even vóór Kerstmis, konden alle kinderen terugkeren maar pas in maart 1946 werden alle gebouwen weer vrijgegeven. Veel was echter dusdanig beschadigd dat het een aantal jaren duurde voordat alle sporen van de bezetting waren uitgewist. In een taxatierapport stelde de directie van de Martha-Stichting dat de totale reparatiekosten van onroerend goed en inventaris f 77.486,75 zouden bedragen.

De overheid zat met een acuut probleem: de huisvesting van meisjes uit gezinnen waarvan de ouders, zijnde NSB'ers, waren opgepakt en geïnterneerd om hun straf uit te zitten. De overheid vorderde een groot pand in Noordwijk waar de minderjarige dochters van deze NSB-ouders werden ondergebracht. De Martha-

Stichting kreeg het toezicht op deze meisjes en menig leidster heeft dan ook tijdelijk in Noordwijk gewerkt. Mej. Greet Ketellapper voerde aldaar de directie.

Lustrum

In 1947 was er voldoende reden om het 65-jarig bestaan van de Martha-Stichting te vieren. Op 12 oktober was er 's morgens een herdenkingsbijeenkomst voor het voltallige personeel en oud-medewerkers en 's middags in de kerkzaal een herdenkingsdienst met vele genodigden, die door de IKOR (Interkerkelijk Overleg in Radio-aangelegenheden) werd uitgezonden. Voor de kinderen was er een speciaal feestmenu dat werd opgediend op feestelijk gedekte tafels in de eveneens feestelijk versierde paviljoens.

Op 6 oktober 1950 werd het geëlectriceerde baanvak Leiden-Woerden officieel in gebruik genomen. Ter gelegenheid hiervan had men in de werkplaats van de Martha-Stichting een houten zitbank vervaardigd voor op het perron. Deze bank werd de Nederlandse Spoorwegen aangeboden. Ook voor de stichting was het belangrijk dat Alphen aan den Rijn per trein goed bereikbaar was.

Minder kinderen

Door veranderingen in het landelijke beleid liep vanaf 1950 het aantal aangeboden onverzorgde vrije pupillen en voogdijkinderen binnen de Martha-Stichting en andere instellingen in Nederland langzaam terug. In de eerste plaats werden voortaan deze kinderen bij voorkeur in pleeggezinnen geplaatst en niet meer in een inrichting. Een tweede verandering was het veel kortere verblijf van de kinderen die binnen de Martha-Stichting werden ondergebracht. De tendens ontstond om deze kinderen zo jong mogelijk naar pleeggezinnen over te plaatsen wanneer dit verantwoord en mogelijk was.

Het wonen van de kinderen in kleine groepen droeg ertoe bij dat ook in 'Park Rijnstroom' zoveel mogelijk een eigen gezinssfeer werd opgebouwd, wat de plaatsing in gezinsverband moest bevorderen. In die zin had ds. Meijer een vooruitziende blik.

De noodzakelijke uitbreiding, verdie-

ping en intensivering van de verzorging en begeleiding van de kinderen maakte het werk binnen de stichting wel aanzienlijk duurder; de inkomsten schoten tekort. Het jaarlijks 'bedelen' om financiële en materiële hulp ging onafgebroken door. De stichting werd een opvang van vooral tieners die in een pleeggezin niet te houden waren; zij bleven ongeveer twee jaar in 'Park Rijnstroom'. Ze waren moeilijk te benaderen en waren in de regel 'zwarte voogdijgevallen'. Voor de opvang van vrije pupillen, de oorspronkelijke groep kinderen waarvoor de Martha-Stichting in 1882 was opgericht, werd geen beroep meer gedaan; zij groeiden op in pleeggezinnen.

Psychiatrisch-pedagogisch centrum

Binnen de jeugdzorg konden inmiddels wetenschappen zoals sociologie en psychologie in de praktijk worden toegepast. Landelijk waren opleidingen ontstaan voor sociaal en maatschappelijk werkers, met een leerstof die mede op de verzorging en begeleiding van verwaarloosde kinderen was afgestemd. Ook binnen de Martha-Stichting kregen de kinderen nu pedagogische begeleiding. Daartoe opende de commissaris van de koningin in Zuid-Holland, mr. L.A. Kesper, op 21 oktober 1951 in 'Park Rijnstroom' een psychiatrisch-pedagogisch centrum. De minister van

Justitie en kinderrechtshouders uit het hele land waren hierbij aanwezig. Een krantenbericht vermeldde dat de Martha-Stichting nieuwe wegen insloeg.

Ds. Meijer, die de bijeenkomst in de kerkzaal opende, zei onder andere: *'De inleiding tot het centrum vindt in de kerkzaal plaats, omdat eerst de kerk komt en daarna het centrum. Het evangelie leert uitgaan van het wonder der liefde. Vanuit de kerk wordt daarom bij de opvoeding de richting bepaald, maar de wetenschap wordt daarbij als helper niet versmaad om het grote doel, christen te zijn, te bereiken.'*

Het centrum was gehuisvest in een houten gebouw met spreekkamers voor de psychiater en de psycholoog, een observatiekamer, een wachtkamer en enige kleinere vertrekken. Dit gebouw was ontworpen door A. Hoekstra en gebouwd door de firma Brouwer te Lunteren. Het schilderwerk van Van de Bovenkamp en de moderne fleurige meubilering, die mevrouw Meijer had uitgekozen, werden tijdens de opening algemeen bewonderd.

Het centrum stond onder leiding van dr. J.L. Kamp, die verbonden was aan de Universiteit van Utrecht. Hij werd daarin bijgestaan door prof. Goris uit Leiden. Beiden stonden bekend als specialisten op hun vakgebied. Vanaf het begin heeft dit centrum baanbre-

Psychiatrisch-pedagogisch centrum, gebouwd in 1951 (dia 5395 Hist.Ver.).

De Martha-Stichting had zijn eigen geld (coll. R. Langeveld-Turkenburg).

kend werk verricht. Een speciale afdeling die begeleiding nodig had, was die van de 'Zonnestraaltjes'. Deze minderbegaafde meisjes woonden in twee groepen in het Meisjeshuis, onder leiding van mejufrouw G. Herling. En dan was er nog het 'Initium', een opvangcentrum voor geselecteerde nieuwkomers van alle leeftijden, van wie men verwachtte dat zij aanpassingsproblemen zouden krijgen en die daarom extra geobserveerd werden. Dit opvangcentrum lag aan de Raadhuisstraat, ten zuiden van de 'Villa'.

Eigen geld

Groepen en afdelingen binnen de stichting beschikten over hun eigen papiergeld dat uitsluitend besteed kon worden bij het winkeltje dat onderdeel vormde van het broodmagazijn. Er waren biljetten van één, vijf, tien en vijftig cent met de beeltenis van de poort naar de pastorie en biljetten van één en tweeënhalve gulden waarop het jongenspaviljoen stond afgedrukt. Daarnaast was er een biljet van tien gulden met de afbeelding van de pastorie. Maandelijks kregen de groepen geld; de hoogte van het bedrag wisselde en werd bepaald door de leeftijd en het aantal pupillen in iedere groep. De leiders konden met dit geld iets extra's kopen voor hun pupillen. Daarnaast kregen de pupillen van tien jaar en ouder zakgeld in cash, maar dan moeten we slechts denken aan een paar cent tot een paar dubbeltjes per maand, afhankelijk van de leeftijd van ieder kind.

Zeventig jaar

In juni 1952 werd het zeventigjarig bestaan van de Martha-Stichting gevierd met een grote tentoonstelling. Deze stond in het teken van de vernieuwing waarvoor de leiding van de stichting had gekozen. De aanvallende schroom voor de psychiater was gedeeltelijk overwonnen. De vernieuwingsgeest kwam tot uiting in het loslaten van de strenge discipline, zodat de pupillen hun eigen persoonlijkheid leerden ontdekken. Onder leiding van de heren Hoekstra en Van de Bovenkamp had de jeugd

hard gewerkt aan de totstandkoming van deze tentoonstelling. De stands en maquettes waren door de jongeren zelf gemaakt. Zo had men bijvoorbeeld twee miniatuurkamers ontworpen met zelf gemaakte meubelen, gordijnen enz. Er was ook een complete bruiloftsstoet met zelf ontworpen kledij. Burgemeester E.C. Witschey van Alphen aan den Rijn sloeg tijdens zijn bezoek aan de jarige stichting zijn handen ineen van verbazing.

De tentoonstelling was in zoverre te vergelijken met een bazaar, omdat bijna alle geëxposeerde spullen te koop waren. Op zondag 19 oktober zond de IKOR, in verband met dit jubileum, een kerkdienst uit vanuit de kerkzaal van de stichting, met ds. Meijer als voorganger en A. Hoekstra als organist. Het zangkoor van de stichting, onder leiding van Johan Korver, verleende zijn medewerking aan deze dienst.

Onze kinderen

Per december 1952 werd 'Onze Kinderen', het maandblad van de Martha-Stichting, opgenomen in een nieuw blad, 'Onze Meisjes en Jongens', dat tot december 1968 zou verschijnen. De Zettense Helderling Stichtingen, de Stichting 'Valkenheide' te Maarsbergen en de Martha-Stichting benaderden met dit gemeenschappelijke blad hun kring van meelevenenden en contribuanten en samen ondernamen zij ook fondsweringsacties. De stijging van druk- en papierprijzen maakte trouwens de uitgave van drie organen met in hoofdzaak dezelfde lezerskring financieel ook niet meer mogelijk. Zo kwam de uitgeversnaam 'HeMaVa' tot stand, een samenvoeging van de eerste twee letters van de instellingen. De eerste jaren werd 'Onze Meisjes en Jongens' in Alphen samengesteld; later verhuisde de redactie naar Amersfoort.

Huize Carolina

De Vereniging tot Instandhouding van 'Huize Carolina', het Huis van Barmhartigheid dat op 27 april 1873 was opgericht en in de Celebesstraat nr. 121 te Den Haag was gevestigd, werd bij een beschikking van de kantonrechter te Den Haag van 8 september 1953 onder het bestuur van

ONZE KINDEREN

MAANDBLAD V.D. MARTHA-STICHTING
VOOR ONVERZORGEDE KINDEREN
GEVESTIGD TE ALPHEN AAN DEN RIJN
AANGESLOTEN BIJ DEN CENTRAALBOND
VOOR INWENDIGE ZENDING EN CHRIS-
TELIJK-PHILANTROPISCHE INRICHTINGEN
ONDER REDACTIE VAN DEN DIRECTEUR
TELEFOON No. 55 - GIRONUMMER 57865

IK ZAL MIJNE HAND TOT DE KLEINEN
WENDEN. □ ZACHARIA 13 VERS 7b
ZIET TOE, DAT GIJ NIET EEN VAN DEZE
KLEINEN VERACHT. □ MATT. 18 VS. 10a

57STE JAARGANG - NOVEMBER 1947 - No. 682

'Onze Kinderen', het maandblad van de Martha-Stichting, verscheen tot en met 1952 (archief Hist.Ver.)

Bezoek van koningin Juliana aan de Martha-Stichting op 20 mei 1954 (foto, coll. Hist.Ver.).

de Martha-Stichting geplaatst. Daarbij werden alle pupillen aan de stichting overgedragen en werd 'Huize Carolina' een verlengstuk van de stichting. Diverse leiders van de stichting hebben tijdelijk in Den Haag gewerkt. Later zijn alle kinderen naar de Martha-Stichting overgebracht. 'Huize Carolina' deed daarna een aantal jaren dienst als vakantiehuis van de stichting.

Koninklijk bezoek

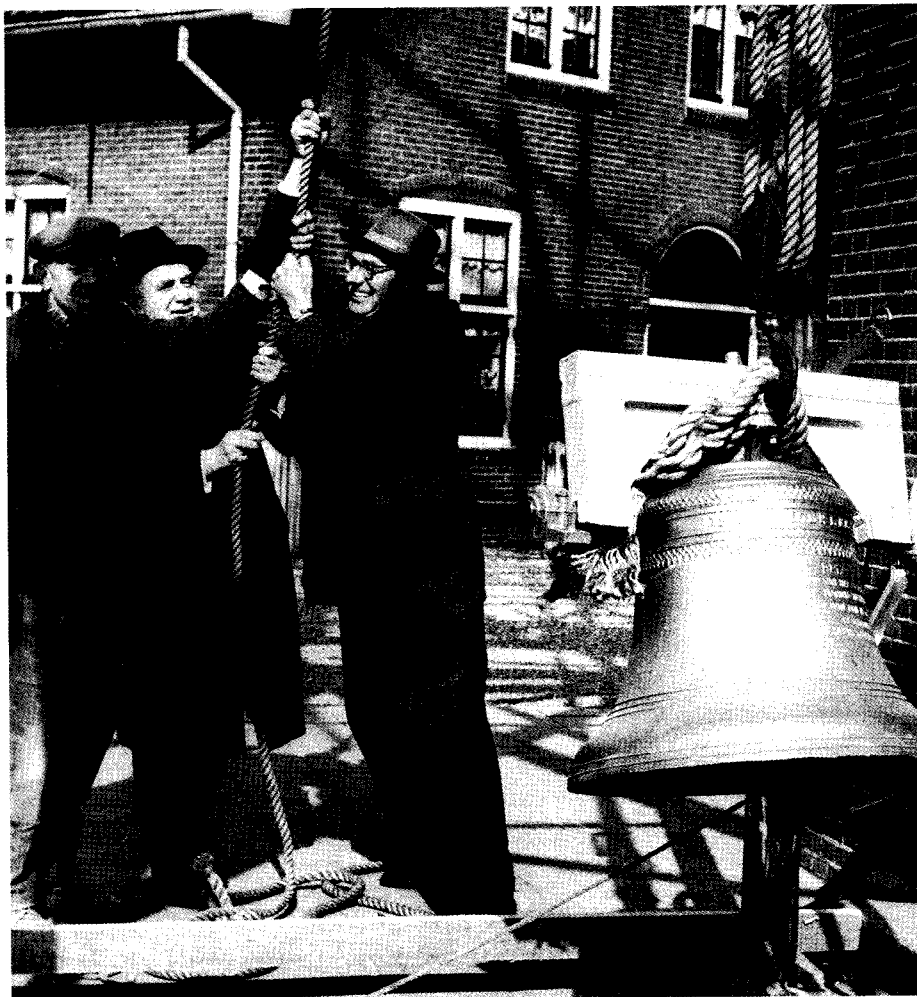
Op 20 mei 1954 bezocht het koninklijk paar de Rijnstreek. Daarbij deed koningin Juliana ook de Martha-Stichting aan. De oudere meisjes hadden voor de koningin een tafellaken geborduurd, dat veel bewondering oogstte. Tijdens het borduren had een van de meisjes opgemerkt: *'Dit kleed komt vast en zeker op de zolder van het paleis terecht. De koningin heeft al zoveel mooie tafelkleden.'* Toen haar dit werd verteld, schudde de koningin hartelijk lachend van nee.

De koningin werd ontvangen met een korte inleiding van ds. Meijer over de geschiedenis van de Martha-Stichting. Hij benadrukte dat door verandering van inzichten de verzorging van de kinderen was overgegaan in hun opvoeding door geschoold personeel. Bijna vijf kwartier werd de koningin, omstuwde door vijfhonderd kinderen en ouders, rondgeleid over het uitgestrekte terrein van 'Park Rijnstroom', gebouw in, gebouw uit; dit alles in een sfeer van grote ongedwongenheid. Hare Majesteit ging zelfs naar de kinderboerderij en streelde de konijnen van een van de jongens die daar nog lang trots op zou blijven. Een klein kereltje was kennelijk zo verrukt van het uniform van de adjudant van de koningin dat hij hem frank en vrij een hand gaf en tijdens het hele bezoek aan zijn hand bleef lopen.¹⁶

Vijfenzeventig jarig bestaan

Op 17 oktober 1957 vierde de Martha-Stichting officieel haar 75-jarig

bestaan. Daarbij sprak de minister van Justitie, prof.dr. I. Samkalden, een feestrede uit, waarin hij zijn grote waardering uitte voor het werk binnen de stichting dat *'uit particulier initiatief was ontstaan als een protest tegen de verpauperisering en de noodtoestanden in grote lagen van de bevolking.'*¹⁷ Door dit initiatief werd ook de overheid wakker geschud, die het werk financieel ging ondersteunen. Als tweede spreker trad burgemeester Z. Bruins Slot op: *'De Martha-Stichting is een staatje in de staat, maar er bestaat tussen beide staten een zeer prettig contact.'* Namens het comité, bestaande uit personen van alle gezindten van de burgerij, overhandigde de burgemeester een bedrag van f 1.392,= voor de aankoop van boeken voor de bibliotheek van de stichting. Nadat ook andere sprekers hun zegje hadden gedaan, volgde de opvoering van een spel, geschreven door dhr. H. Groenendijk, waarin op symbolische wijze het werk van de Martha-

De luidklok voor de kerkzaal, een geschenk van personeel en oud-medewerkers aan de Martha-Stichting ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan. Het randschrift op de klok is: 'Ik roep u allen tot de dienst des Heeren' (foto, coll. mevr. M.J. van Lith).

Stichting werd uitgebeeld. Personeel en oud-medewerkers van de stichting boden een 200 kg wegende luidklok voor de kerk aan en de overkoepelende vereniging van kindertehuizen schonk een cheque van f 10.000,- om de vijf paviljoens in het Zuiderpark af te bouwen. De jaarlijkse bijeenkomst op Hemelvaartsdag, de zogenaamde oud-huisgenotendag, had ook al in het teken van het 75-jarig bestaan gestaan en de kinderen waren de afgelopen zomer op 'een dagje uit' getrakteerd waarbij 'kersen eten' in de Betuwe op het programma stond. In dit lustrumjaar van de stichting werd ds. Meijer benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau.

In 1958 werd op de kerkzaal een kleine torenspits geplaatst waarin de geschonken klok werd opgehangen. De torenspits was geheel door eigen

personeelsleden van de stichting vervaardigd, naar een ontwerp en onder leiding van de inmiddels tot technisch adjunct-directeur benoemde A. Hoekstra. De spits werd met rood koper beslagen. Op Eerste Paasdag, 6 april 1958, kon de klok voor het eerst worden geluid.

Dominee Meijer over zijn werk

Een verslaggever van de Leidsche Courant bracht in 1957 een zondag door in de 75 jaar oude Martha-Stichting en had daarbij ook een gesprek met ds. Meijer:

'Vijfenzeventig jaar zal het in oktober geleden zijn, dat een eenvoudige Amsterdamse evangelist, de heer C. Geel, de grondslag legde voor de Martha-Stichting, een inrichting die in Alphen aan den Rijn bekend staat als het grootste gezin en in geheel Nederland een bekende klank heeft op het gebied van de kinderbescherming

op bijbelse grondslag. Driekwart eeuw hebben mannen en vrouwen een vaak ondankbaar schijnende taak verricht bij het opvoeden en grootbrengen van kinderen die door allerlei omstandigheden niet meer in het eigen huisgezin konden blijven. De opvattingen over de jeugd uit "gebroken" gezinnen mogen dan veranderd zijn, in Alphen is de basis van 1882 gelijk gebleven: een opvoeding op de grondslag van Gods heilig en onfeilbaar Woord.'

'Dezer dagen hebben we in de pastorie van ds. Meijer, die reeds 22 jaar de Martha-Stichting bestuurt, een praatje gemaakt. Al na enkele woorden bleek dat de predikant-directeur diep gekeken heeft in onnoemelijk veel kinderleed, maar hierbij niet sentimenteel werd en rechte lijnen trok in de opvoeding van de hem toevertrouwde jongens en meisjes. De 430 jongelui, meisjes en jongens van allerlei stand en afkomst, hebben een liefdevolle behandeling maar vaak ook harde tucht nodig en het is de opzet van ds. Meijer en zijn staf om beide zaken aan hun trekken te laten komen.

Er ligt een heel bijzondere taak op de schouders van het echtpaar Meijer, want mevrouw Meijer voert de huishoudelijke leiding en als we zeggen dat het jongenspaviljoen alleen al 2.800 ruiten telt die gezeemd moeten worden, dan kan iedereen wel begrijpen wat een werk er verzet moet worden om 430 kinderen te doen eten, te kleden en onderwijs te geven en daarnaast ook een huiselijk milieu te bieden.'

'Ds. Meijer is vóór alles predikant en hem gaat de geestelijke verzorging van "zijn" kinderen erg ter harte. Door de drukte van de vele commissies en verenigingen blijft er alleen tijd over voor catechisatie aan de oudere jongens, maar twee vicarissen nemen hem veel werk uit handen. Hierbij is ook de dochter van de bekende, nu overleden predikant P. ter Have, die het werk van haar vader – nieuwe wegen van het godsdienstonderwijs onder kinderen – in praktijk brengt. Zij heeft er slag van, want in groepjes van zes wordt een gedachtewisseling sneller op gang gebracht dan in een grote klas en er is ook

Vanwege het 75-jarig bestaan van de Martha-Stichting in 1957 gingen alle bewoners kersen eten in Gendt bij Nijmegen, de tweede standplaats van ds. Meijer (foto, coll. mevr. K. Duminy-de Ronde).

een intensere belangstelling voor. In tegenstelling tot vroeger is een grotere doorstroming merkbaar. Bijna alle kinderen blijven slechts twee à drie jaar binnen de stichting en in die korte tijd moet een stempel op het kinderleven worden gedrukt, dat voor altijd gunstige invloed uitoefent. Bezoek van ouders blijft iedere maand tweemaal toegestaan en de meeste kinderen kunnen éénmaal per maand een weekend naar huis.'

'In principe gaat men ervan uit dat iedere jongen kan worden wat hij wil. Enkelen gaan naar de ULO, de HBS of de kweekschool. *"Verscheidene oud-pupillen hebben het"*, volgens ds. Meijer, *"ver gebracht in de maatschappij. De aanpassing aan de vrije wereld gaat over het algemeen vrij goed. De jaarlijkse oud-huisgenotendag is het bewijs dat er ook een onderlinge band tussen de bewoners is ontstaan."*

'Het aantal weglopers is op een stichting, waar ieder zijn best doet het ge-

dwongen verblijf van enkele honderden kinderen zo aangenaam mogelijk te maken, uiterst gering. Bepaalde kwesties en de zogenaamde "herfst-

trek" zijn wel de voornaamste redenen van het verdwijnen.

Aan het personeel, dat tot velerlei kerken in Nederland behoort, worden hoge eisen gesteld. Een opleiding voor kinderbescherming A is verplicht.

Dit zijn vanzelfsprekend maar enkele dingen die tijdens het onderhoud ter sprake komen. Er zou nog genoeg te vertellen zijn over het researchwerk, de nijverheidsschool, het psychiatrisch-psychologisch centrum van de stichting, de hulp van de Leidse Constructie Werkplaatsen – de bok en de glijbaan zijn hier voorbeelden van –, het eigen zwembad en het pie-renbadje, de gezinsverpleging en het meeleven van de Alphense bevolking in een jubileumcomité, waarin alle gezindten vertegenwoordigd waren, ook de plaatselijke predikanten en de deken.¹⁸

Martha-varia

Onderstaande teksten werden door de journalist opgenomen als varia in zijn uitgebreide artikel over de Martha-Stichting:

'Juist deze weken [zomer 1957] is de stichting zo goed als leeg; de jongens en meisjes die naar huis kunnen, zijn vertrokken en de overigen verblijven in een kamp bij het plaatsje Hoenderloo, in een van de mooiste gedeelten van de Veluwe. "Oase" hebben de jongens het kamp genoemd. De meis-

Nieuwe pastorie-directeurswoning van de Martha-Stichting, gebouwd in 1924. Dit pand is nu particulier bezit (foto, coll. Hist.Ver.).

Dominee en mevrouw Meijer (foto, coll. Hist.Ver.).

jes gaan twee weken naar Ede. Er wordt dan voor genoeg personeel gezorgd, zodat de kinderen in de vakantietijd geen corvee behoeven te doen en er dus echt "helemaal uit" zijn.'

'De nieuwe methoden in de kinderscherming geven aan dat ook in inrichtingen de huiselijke sfeer, zoveel als mogelijk is, wordt teruggegeven. De lange en diepe huizen met veel glaswerk zijn uit den boze verklaard. Kleine groepen wonen nu bij elkaar in een ruimte waarin een vogelkooi staat, bloempotten een vrolijk aspect geven aan de muren en soms een gehele volière staat, die door de jeugd zelf wordt schoongemaakt.'

'Vroeger was het de gewoonte dat een jongen of meisje pas de Martha-Stichting kon verlaten als men in de kapel belijdenis des geloofs had afgelegd. Afgezien nog van de tegenwoordige snellere doorstroming van de stichtingsbevolking, heeft men dit principe laten varen. Een belijdenis, alleen om de inrichting te kunnen verlaten, wordt door de directie van weinig betekenis geacht. Het streven is nu gericht op een persoonlijke keus van de jongeman of het meisje, óf in de inrichting óf in het pleeggezin waar hij of zij verblijft.'

'De band tussen de directeur en de pupillen blijft in de meeste gevallen vele jaren na het verlaten van de Martha-Stichting bestaan. Regelmatig

ontvangt ds. Meijer brieven van oud-verpleegden en zelfs is het gewoonte dat vele jongens met hun meisje een bezoek brengen aan de pastorie. Wanneer een der kinderen zondags bezoek heeft, wordt vele malen iets bij de dominee gebracht en de studeerkamer staat regelmatig vol met bloemen.'

'Over die studeerkamer gesproken: Er wordt niet van de directeurswoning gesproken, maar van de pastorie. En in elke pastorie behoort een studeerkamer. Bij ds. Meijer wordt deze beheerst door de uitspraak van Augustinus, die een boodschap bevat die hij ook aan de kinderen tracht mee te geven: *"Ons hart is onrustig*

tot het rust vindt in God." Overigens weten de kinderen de weg naar de studeerkamer wel te vinden en ze zijn in de pastorie *"kind aan huis"*.'

'Een van de jongens, die een weekend naar huis was geweest, vertelde bij zijn terugkeer de belevenissen van de afgelopen dagen. Het bleek dat hij kans had gezien in die nog geen vijftig uur zes films te zien. Mede om deze vervlakkende manier van vrijetijdsbesteding te voorkomen, bestaat er op de stichting een bloeiende padvinderijgroep, waar tientallen jongens lid van zijn. In de kastjes van klein en groot hangen de welpen- of verkennersuniformen. Ze zijn wat trots op hun lidmaatschap van de Baden-Powellbeweging, want het embleem tooit hun school- en werkkleding ook in de week. De groep van de Martha-Stichting heeft bij de leiding van het padvinderijdistrict een heel goede naam.'

'Een heel aardig contact is er met de Constructiebedrijven in Leiden. Alle arbeiders op de fabriek, van hoog tot laag, hebben de stichting geadopteerd en regelmatig gaan er presentjes over en weer. Een prachtige glijbaan staat voor het kindershuis, die in Leiden werd vervaardigd, en tegen Sint Nicolaas wordt in Leiden druk aan speelgoed gewerkt, dat een plaatsje in de speelgoedkast van de stichting zal vinden. De Martha-meisjes bakken dan weer cake, die naar Leiden gaat voor bij de koffie onder schafttijd.¹⁹

Het 'Park Rijnstroom' met het Centraalgebouw (foto, coll. Hist.Ver.).

Lunchen op de Martha-Stichting

De ijverige journalist die een zondag in de Martha-Stichting doorbracht, maakte daar ook een maaltijd mee, waarover hij het volgende optekende:

'Bij alle belangrijke dagelijkse dingen in het leven op de Martha-Stichting nemen de maaltijden wel een heel belangrijke plaats in. Wie een gezin met opgroeiende kinderen heeft, weet wat daarvoor nodig is. Nu, als men er zo elke dag 430 driemaal te eten moet geven, belooft deze post op de begroting wel een heel hoog getal. Dat interesseert de jongens minder en de 169.844 gulden die in 1954 in levensmiddelen werd omgezet, krijgt voor hen alleen betekenis in wat ze elke dag op hun bord krijgen.

Een vrolijk groepje in het jongenspaviljoen III staat onder leiding van F.P.M. Vossenaar, die uit de Brabants-Belgische grensstreek naar Alphen kwam om zich in dienst te stellen van jeugd uit gebroken gezinnen. Op die zondag hebben we bij dat groepje jongelui van twaalf tot veertien jaar meegegeten. Eigenlijk is de leeftijds-grens niet juist, want aan het hoofd van de tafel zit de kleinste van negen jaar, die hier op een of andere wijze verdwaald is, en van de oudste konden we de leeftijd niet precies te weten komen. Vijftien, dacht hijzelf, maar zijn groepsleider sprak dit ten stelligste tegen. Dat de vijftien jaar in verband staat met de "rookgrens" leek ons erg waarschijnlijk. In ieder geval, vijftien jaar of jonger, Cor is de beste hulp van zijn leider en aan tafel heeft hij de delicate taak het vlees uit te delen.

Er is trouwens bij dat aan tafel gaan nog wel wat vooraf gebeurd. Er zijn omstandig handen gewassen als de juffrouw kijkt, en minder goed wanneer de juf haar hoofd omdraait; de tafels zijn gedekt en er wordt nog even in de spiegel boven de toilettafels gekeken of de scheiding wel recht zit. Niet dat hen dit een zeer interesseert, maar het is nu eenmaal een rite, die aan het eten vooraf gaat. Elk oponthoud betekent uitstel van eten!

Er is dus niets dat verschil maakt met leeftijdsgenoten, want toen het vlees,

de bonen en de aardappelen op de borden lagen en er door een van de jongens gebeden was, bleef het stil, ondanks de verzekering van de andere groepsleiders dat er aan tafel gepraat mocht worden. Het bleek dat jongenspaviljoen III wegens een ergerlijke mate van schreeuwen, tot een bezigheid gedwongen was die de Trappisten-monniken zich vrijwillig opleggen. Omdat een gast een aparte sfeer aan tafel brengt, besloot dhr. Vossenaar dit spreekverbod op te heffen. Alleen voor die maaltijd dan. Nu, praten dat konden ze. In enkele ogenblikken is de bezoeker ingelicht over de stad van herkomst. Bij elke woonplaats wordt een verklaring in de overtreffende trap gegeven. Utrecht schermde met de grootste veemarkt, Den Haag haalde de hele hofhouding erbij en Rotterdam pronkte met astronomische scheepstonnages. Een dertienjarige Leidenaar vond dat er toch maar niets boven zijn geboorteplaats ging, vanwege de goede kranten (!). En een ander trachtte latent chauvinisme van de verslaggever op te wekken door te vertellen dat hij in Dirksland in Zeeland geboren was, wat topografisch wel voor enige verbetering vatbaar was.

In enkele minuten is men ingelicht over de liefhebberijen, variërend van een tamme kraai tot postzegels van Irak, en heeft men een helder inzicht in de familieomstandigheden. Een sinaasappel brengt een kleine rustpoos – tegelijk praten en eten is

vanzelfsprekend verboden – maar dan gonst het gesprek weer op tot het sein van de leider gegeven wordt en een kort gebed deze etensplechtigheid besluit.

De corveeërs nemen de vuile vaat mee naar de keuken en de rest zoekt zijn toevlucht op de kinderboerderij, in leesboeken of gaat bij zusjes en broertjes in andere paviljoens op bezoek. Het zou een gewone maaltijd in een gewoon Nederlands gezin kunnen zijn.²⁰

Uit het jaarverslag 1959

In zijn laatste jaarverslag schreef ds. Meijer onder meer:

'Wij vinden ons werk geslaagd, wanneer de jongen of het meisje iets opener is geworden, iets meer vertrouwen heeft gekregen, wat meer inzicht heeft verworven in wat echt en onecht is, wanneer hun leven iets meer gericht is geworden. Wij proberen in ons werk uit te gaan van het evangelie, dus vanuit de vergeving en we zijn ons bewust dat wij gemakkelijk vervallen in de schuld van de knecht uit de gelijkenis, die veel was kwijtgescholden maar het uiterste vergde van de ander die hem weinig schuldig was. In het evangelie spreekt men ook van gestrengheid, die het fundament is van iedere werkelijke opvoeding.'

'Wij zijn blij dat wij dit werk mogen doen. Het is verrijkend werk. Opvoeden is tevens opgevoed worden; het is voortdurend geconfronteerd worden met eigen zwakke kanten en dat is nóg moeilijker dan geconfron-

Afscheidsfeest voor ds. en mevr. Meijer, september 1960. Aubade van de pupillen (foto, coll. Hist.Ver.).

Aubade voor de pastorie (foto, coll. Hist.Ver.).

teerd worden met de zwakbeden van een ander. Daarom is het vermoeiend én verrijkend.²¹

Afscheid

Dominee en mevrouw Meijer vierden in 1960 in 'Rijnstroom' het feit dat zij 25 jaar leiding hadden gegeven aan de Martha-Stichting. Eigenlijk was het een jubileum- en afscheidsfeest tegelijk omdat zij enkele weken later de Martha-Stichting zouden verlaten. Zowel medewerkers als pupillen spraken met veel waardering over dit directeurspaar. Zij waren veel milder dan hun voorgangers en kenden alle kinderen bij naam. Wellicht moest men dominee en mevrouw Meijer enigszins verwijten dat zij lang niet altijd wisten wat er op de werkvloer gebeurde, getuige het volgende voorbeeld: 'Een meisjesgroep kreeg voor straf geen beleg op het brood. Onder de maaltijd kwam het bericht dat ds. Meijer zou langskomen. In aller ijf werd de kaas te voorschijn getoverd. Maar de meisjes werd er met opgeheven vinger bij verteld dat ze niet het lef moesten hebben ervan te eten.'²²

De in 1984 vijftigjarige Nellie Jansen, een pseudoniem, heeft van 1943 tot 1952 in de Martha-Stichting gewoond. Op achtjarige leeftijd werd zij, met haar zus van vijftien, in Utrecht door acht mannen bij haar

moeder weggesleurd. Tekst en uitleg werd niet gegeven. Haar familie mocht ze niet meer zien; waarschijnlijk waren de ouders uit de ouderlijke macht ontzet. Nellie's moeder kwam wel eens stiekem aan de poort, maar zij mocht niet naar binnen. Brieven die de kinderen schreven en ontvingen, werden eerst door de juf gelezen. En soms werd gezegd: 'we hebben een brief voor je, maar je krijgt hem niet te lezen'. Pas na vijf jaar mocht Nellie een weekje naar huis. Haar moeder was een vreemde voor haar geworden.

'In de oorlog is er een hele tijd geweest dat we 's morgens tien vlooiën moesten zoeken, voor we naar school mochten. We braken ze door midden, dan had je er twee keer zo veel.'

'Rijnstroom' werd Nellie wel eens teveel en ze is daarom twee keer weggelopen. De eerste keer zag ze haar broer aan de overkant van het terrein lopen. Ze gooide haar schort in de bosjes en samen togen ze met de bus naar Den Haag, waar ze onderdak vonden bij een familielid. Daar kwam echter een rechercheur aan de deur en Nellie was het zat om zich iedere keer in het dressoir te moeten verstoppen. Ze is zelf teruggegaan naar Alphen, maar haar broer draaide wegens ontvoering de gevangenis in.

De tweede keer liep ze weg met een ander meisje; ze bracht een nacht in het Bospark door, bleef twee dagen bij een tante en één bij haar moeder, maar moest overal weg vanwege het risico. Ze meldde zich bij ds. Meijer en deed haar beklag over de Martha-Stichting. 'Waarom heb je me dat niet eerder verteld,' was zijn reactie.

Hoewel Nellie zich ook de leuke kanten van het leven in het internaat herinnert, de kampen, de toneelstukjes die ze samen opvoerden, was er altijd het verlangen om 21 te zijn. 'De vrijheid was een hemel op aarde, maar je had nog wel een paar jaar angst om terug te moeten, het gevoel dat er iemand achter je liep.'²³

Op 16 september 1960 was het afscheid van dominee en mevrouw Meijer uit de Martha-Stichting, na een

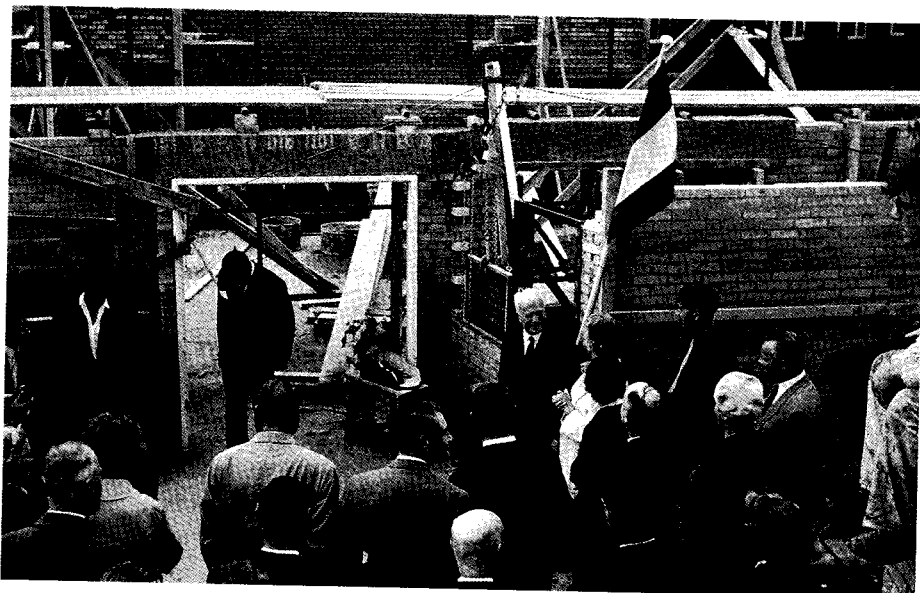
De officiële afscheidsfoto met links vooraan mr. en mevr. W. Vogel en rechts vooraan ds. en mevr. J. Veen (foto, coll. Hist.Ver.).

week met verschillende festiviteiten. De feestweek begon met een herdenkingsdienst op zondag 11 september. Vervolgens werd het echtpaar twee dagen van het stichtingsterrein weggestuurd om alle voorbereidingen te kunnen afronden. De plaatselijke krant schreef hierover: *'Nooit is in zo korte tijd zoveel beslist zonder voorkennis van de directie en nooit heeft ook maar enig eigenmachtig optreden van ondergeschikten zo'n feestelijke uitwerking gehad.'*

Op woensdag 14 september keerde het echtpaar Meijer met motorescorte terug in de pastorie voor een optocht en aubade van de kinderen. Achter de drumband van de stichting aan liep een prachtige, kleurige stoet, gevormd door alle afdelingen, zoals de scholen, werkplaatsen, personeel enz. die op een treffende of komische wijze iets uitbeeldden. Sommige groepen droegen geschenken aan, anderen zongen het echtpaar toe en weer anderen voerden een volksdans uit. *'Kortom, het was een defilé dat tintelde van hartelijkheid, dankbaarheid en toepasselijke humor,'* aldus het verslag in de krant.

Voor de aansluitende aubade was op het gazon naast de pastorie een groot bloemenmozaïek gemaakt, voorstellende Geloof, Hoop en Liefde. Om het mozaïek stonden in een halve cirkel pupillen en medewerkers die onder leiding van adjunct-directeur A. Hoekstra het echtpaar toezongen. Vervolgens mocht ds. Meijer het naambordje onthullen van een naar hem genoemde laan op het terrein van de stichting.

Daarna volgden een gezamenlijke picknick met broodjes en chocolademelk, en volksspelen op het sportterrein, een feestmaal in de verschillende huizen en 's avonds de uitvoering van het muzikale sprookje 'Een bosnacht waarin veel gebeurde' op een in de vijver vooruitstekend podium. De volgende dag stond in het teken van sportmanifestaties, toneelvoorstellingen, volksdansdemonstraties, circus, schimmenspel en poppenkast. Toen het eenmaal donker was, volgde nog een indrukwekkende lampionhulde van alle kinderen. Als lichtende slangen kwamen de jongens en meisjes vanuit hun huizen langs de paden naar het grasveld voor de pastorie. Op de laatste dag werd een of-

Bij de nieuwbouw van het 'Noorderpark' in 1965 werd de eerste steen van het Jongenshuis in de Julianastraat uit 1886 in de nieuwbouw ingemetseld (dia 147 Hist.Ver.).

De steen van 1886 (foto W. de Jeu).

ficiële receptie gehouden, waarbij het echtpaar Meijer een auto cadeau kreeg. Voor deze drukbezochte afscheidsbijeenkomst kwam ook de minister van Justitie, Beerman, naar Alphen om mevrouw Meijer de versierselen van Ridder in de Orde van Oranje Nassau op te spelden.²⁴ De feestweek werd afgesloten met een avondsluiting in de kerkzaal. De Nederlandse Televisie Stichting (nu NOS) maakte flitsen van de feestelijkheden voor haar nieuwsuitzendingen, er werd een tv-film gemaakt,

terwijl ook landelijke en regionale dagbladen aandacht schonken aan de gebeurtenissen binnen de Martha-Stichting.

Het echtpaar Meijer verhuisde naar Otterlo. In de gevel van hun nieuwe huis werd in keramiek een duplicaat gemetseld van de gevelsteen van de Arca Noë. Deze steen was gemaakt door de firma Zaalberg te Zoeterwoude.²⁵

Op 23 augustus 1961 was er een dienst in de kerkzaal van de Martha-

Dominee J. Veen met zijn gezin, van 1960 t/m 1967 verbonden aan de Martha-Stichting (dia 6555 Hist.Ver.).

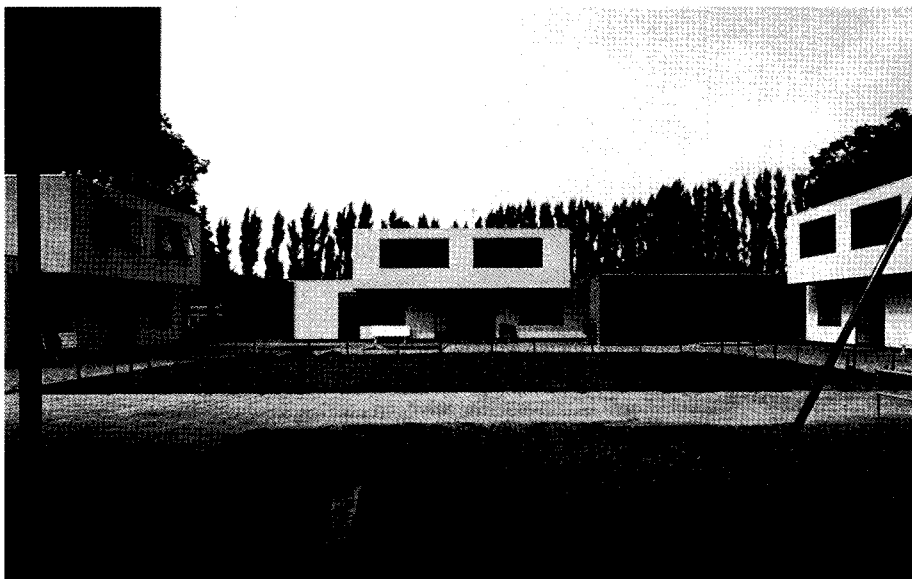
Stichting ter herdenking van het vijftigjarig bestaan van de stichtingsgemeente; ds. Meijer was een van de voorgangers. Tijdens zijn bezoek kon hij zich ervan overtuigen dat de stichting in goede handen was.

Ds. Meijer overleed op 23 maart 1974 in een ziekenhuis te Arnhem; hij werd 77 jaar. Zijn echtgenote was hem op 17 oktober 1968 voorgedaan.

Nieuwe jongenshuizen

Het wensenlijstje dat ds. Voors in 1935 had achtergelaten, was nog steeds niet vervuld. Rond het vertrek

van dominee en mevrouw Meijer werd echter toestemming verleend voor de bouw van een nieuwe accommodatie voor de oudere werk-jongens in 'Park Rijnstroom' ter vervanging van het Jongenshuis in de Julianastraat. De eerste paal ging in oktober 1964 de grond in. Ds. Meijer legde op 8 september 1965 de eerste steen; deze was afkomstig uit de muur van het Jongenshuis in de Julianastraat en stamde uit 1886. Hij memoreerde dat dit jongenshuis er gekomen was dankzij één milde gever. *'De huidige nieuwbouw wordt*

Deze vier moderne groepshuizen uit 1971 vervingen het oude Prinses Juliana Kinderhuis (dia 6392 Hist.Ver.).

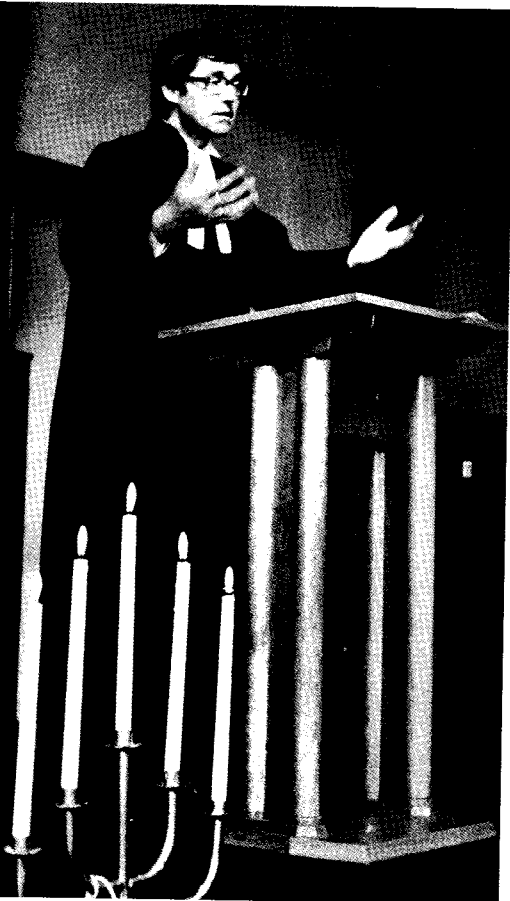
gerealiseerd dankzij subsidies en rijkssteun, maar het grondprincipe is gelijk gebleven: de ene mens zet zich in voor de ander,' aldus ds. Meijer.²⁶

Drie toekomstige bewoners van de paviljoens metselden de naamplaat 'C. Geel-huis', die uit de muur van het oude Jongenshuis verwijderd was, in de muur van het centrale gebouw. Een kleinzoon van C. Geel was bij deze plechtigheid aanwezig. Aannemer Gesman en Zoetemeyer beloofde de jongens met een vulpenset terwijl de stichting een bedrag kreeg dat bestemd was voor de spel-inventaris van het nieuwe 'C. Geel-huis'.

Zo ontstonden aan de zijde van de Verlengde Marnixstraat vijf groepshuizen voor in totaal zestig jongens, een directeurswoning en een centraal ontspannings- en dienstgebouw (recreatiegebouw), het 'C. Geelhuis', naar een ontwerp van adjunct-directeur A. Hoekstra en tezamen het Noorderpark geheten.

Elk groepshuis bevatte, naast de twaalf tot veertien éénpersoonskamers, ruimte voor de huisvesting van een groepsleider. Verder waren er ruime woonkamers, een eetkamer, een kleine studeerkamer, een kleine knutselruimte en een ruime keuken. In het centrale gebouw bevond zich de recreatiezaal met een podium, geschikt voor eenvoudig toneel, cabaret enz. In deze zaal, waarin plaats was voor honderd personen, konden ook binnensporten worden beoefend, zoals tafeltennis. Tot het complex behoorden verder enkele sportvelden.

Deze uitbreiding van de Martha-Stichting werd op 19 oktober 1967 officieel geopend door de Commissaris van de Koningin in de provincie Zuid-Holland, mr. J. Klaasesz. Dit geschiedde door met een boot op wielen door twee sluisdeuren te varen in een vóór het complex opgestelde wand. De commissaris zat voorin de boot, samen met de voorzitter van het stichtingsbestuur, D. de Loor, oud-burgemeester te Delft. Achterin zaten vijf jongens, van ieder paviljoen één, en hun hoofdleider, F. Buning. De vijf groepshuizen kregen de volgende namen: 'De Rijn', 'De Aar', 'De Gouwe', 'De Sluis' en 'De Brug'. De directeurswoning van mr. Vogel heette 'De Schouw' (Verlengde

Dominee I.J. Walpot, van 1968 t/m 1973 als predikant verbonden aan de Martha-Stichting (foto, coll. I.J. Walpot).

Marnixstraat nr. 18). Deze namen waren op basis van een prijsvraag gekozen.

De opening van dit nieuwe complex viel samen met het 85-jarig bestaan van de Martha-Stichting. Het Noorderpark werd toen nog beschouwd als een uiting van de levenskracht van de kindbescherming en van de Martha-Stichting. Zonder groei en ontwikkeling van de gebouwen zouden er immers geen kinderen kunnen wonen. De stichting beschikte in 1967 over vijftien nieuwe groepshuizen. Heel snel zou blijken dat er teveel groepshuizen gebouwd waren.

In 1971 werd het oude Prinses Juliana Kinderhuis afgebroken en vervangen door vier moderne groepshuizen, ieder voor veertien jongere meisjes. Het complex kreeg de naam 'De Bongerd'. De paviljoens heetten 'De Appel', 'De Peer', 'De Kers' en 'De Pruim'.

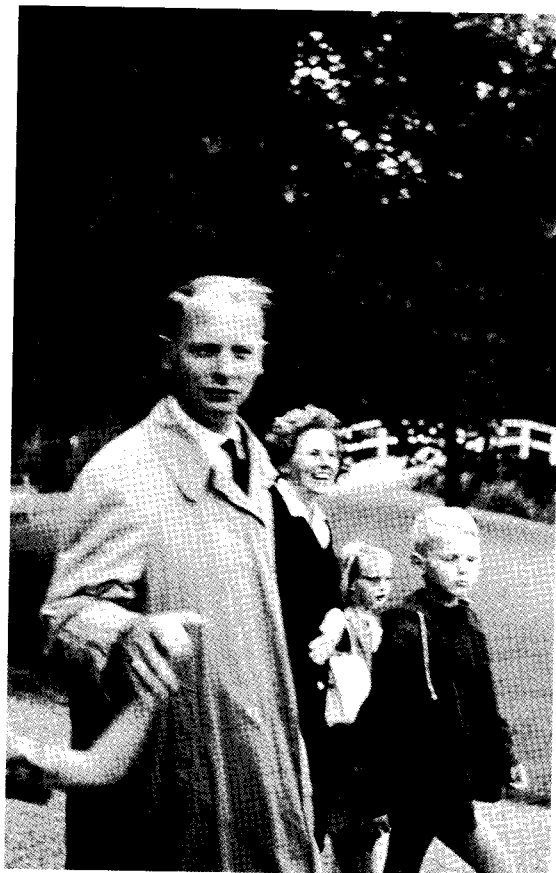
In de jaren zestig werd ook gebouwd aan het nieuwe jongenspaviljoen 'De Arendshorst', bestaande uit drie aan elkaar verbonden paviljoens ('De Arend', 'De Havik' en 'De Valk') met daartussen, in de verbindende elementen, de dienstruimten voor het personeel en een ontspanningszaaltje. Om het gebouw heen lagen leef- en speelterreinen voor huttenbouw en balspellen, een dierenverblijf en klimwerktuigen. Het geheel werd afgescheiden door beplanting. De volgende projecten waren een zwembad en een nieuwe gymnastiekzaal voor de stichting.

Nieuwe leiding, dezelfde prioriteiten

De leiding van de Martha-Stichting ging in september 1960 over naar ds. J. Veen en mr. W. Vogel. Drs. J.D. van der Ploeg werd aangetrokken als adjunct-directeur/pedagoog, terwijl A. Hoekstra aanbleef als technisch adjunct-directeur.

Ds. J. Veen werd op 16 juni 1917 te Amersfoort geboren en studeerde theologie in Utrecht. Van 1942 tot 1943 was hij hulpprediker te Vorden; daarna stond hij als predikant te Middelstum en Zelhem. Van 1952 tot 1955 was hij vlootpredikant bij de Koninklijke Marine in Den Helder, daarna werd hij als scheepvaartpredikant in Singapore gestationeerd. In 1959 keerde hij naar Den Helder terug en in de loop van 1960 volgde zijn benoeming tot predikan van de Martha-Stichting.

Ds. Veen was gehuwd en had bij zijn

Mr. W. Vogel werd in 1960 directeur van de Martha-Stichting. De combinatie predikant-directeur werd niet meer voortgezet (dia 6238 Hist.Ver.).

komst naar Alphen vier kinderen. In 1968 zou hij worden opgevolgd door ds. I.J. Walpot.

Mr. W. Vogel werd op 8 september 1922 te Zeist geboren en studeerde in Utrecht en in Amsterdam. Na de voltooiing van zijn rechtenstudie werkte

'Noorderpark' aan de Verlengde Marnixstraat (foto W. de Jeu).

In 1977 werd de Koningin Wilhelminaschool afgekeurd als schoolgebouw. Het pand heeft nu een andere bestemming (foto, coll. J.A. Henry).

hij voor de Raad voor het Jeugdwerk van de Nederlandse Hervormde Kerk te Amsterdam en voor 'Kerk en Wereld'. In 1957 werd hij directie-assistent bij de Martha-Stichting en in 1960 volgde zijn benoeming tot directeur. Vogel was gehuwd en had drie kinderen.

Drs. J.D. van der Ploeg studeerde pedagogie in Amsterdam en was werkzaam in het jeugdwerk te Amsterdam en Roosendaal. In 1957 volgde zijn benoeming tot directeur van het Nieuwe Weeshuis te Arnhem. Twee jaar later werd hij aangesteld als hoofdleider van 'De Arendshorst' binnen de Martha-Stichting. In 1960 werd hij adjunct-directeur/pedagoog van de stichting.²⁷

Het levenswerk van ds. Meijer, de huisvesting van de kinderen in kleine groepen, werd voortgezet. Professionaliteit van het personeel bracht met zich mee dat aan het individuele kind steeds meer aandacht

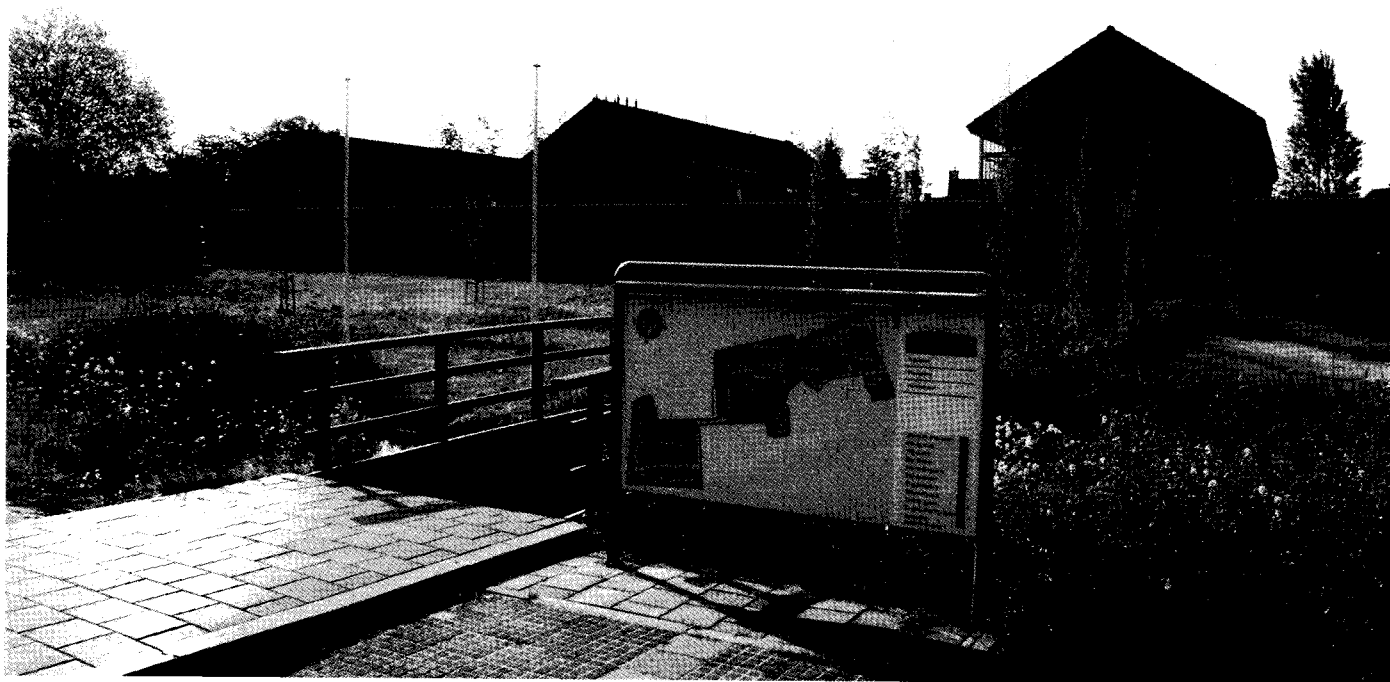
kon worden gegeven en dat de stichting, nog meer dan in het verleden, daardoor een kindvriendelijke uitstraling kreeg.

Velerlei ontspanning

Op het gebied van ontspanning waren er binnen en buiten de stichting vele activiteiten: de gitaar- en fluitclubs, volleybal en voetbal, gym-

De in 1978 gebouwde nieuwe lagere school aan de Raadhuistraat (foto W. de Jeu).

Hoofdingang van de locatie Rijnhove van de stichting Horizon (foto W. de Jeu).

nastiek (Sparta). wandelmarsen (Vierdaagse). zwemmen, volksdansgroepen. zomerkampen, padvinderij, feestavonden (waaronder de St. Nicolaasviering). circusbezoek, de uitvoering van de Johannes Passion, excursies enz. Hoogtepunt was de jaarlijkse voetbalwedstrijd tussen de jongens en de leiding, waarbij het elftal van de medewerkers regelmatig het onderspit moest delven.²⁸ In de loop der jaren groeide het aantal ontspanningsmogelijkheden. Er kwam een meisjes- en een dames-

voetbalelftal; de jongenselftallen gingen als MSV competitie spelen. Onder de categorie 'recreatie' vielen de verschillende hobbyclubs, het zangkoor, de fanfare, de drumband met majorettes en de jeugsociëteit met beat- en spelavonden en films.

Nieuwe Wilhelminaschool

In 1977 maakte de Alphenense gemeenteraad 1,7 miljoen gulden vrij voor de bouw van een nieuwe Wilhelminaschool. Hiervoor werd een aparte schoolstichting opgericht. De in 1926

gebouwde vroegere werkplaatsen van de Martha-Stichting moesten eerst worden afgebroken. Het oude schoolgebouw was door de hoge onderhoudskosten niet meer rendabel en afgekeurd voor het geven van onderwijs. Een eenvoudig rekensommetje liet zien dat het bouwen van een nieuw schoolgebouw op termijn goedkoper was. Deze nieuwe school kreeg acht lokalen - zeven klaslokalen en een handenarbeidlokaal - die rondom een centrale ruimte lagen die voor allerlei doeleinden te gebruiken was: voor overblijven, gezamenlijke activiteiten, televisie- en filmlessen, als documentatiecentrum en voor leesgroepen. Behalve de lokalen lagen aan de centrale ruimte ook de kamers van het schoolhoofd, D.R. de Ruijter, van de onderwijzers, de administratie, de psycholoog en de spraakleeraar.²⁹

De eerste paal ging op 16 maart 1978 in de grond. De school telde op dat moment 86 leerlingen, 68 in het basisonderwijs en 18 in het buitengewoon voortgezet onderwijs. Deze laatste groep werd in twee jaar klaargemaakt voor elke school voor lager beroepsonderwijs.

De school was aanvankelijk toegankelijk voor kinderen uit Alphen en omgeving en voor op 'Park Rijnstroom' wonende kinderen.³⁰ Het

De nieuwe lagere school met rechts het nog bestaande pand Arca Noë. Deze school heet thans locatie Zuiderparkschool van de Parkschool, onderdeel van de stichting Horizon (foto W. de Jeu).

nieuwe schoolgebouw vormt thans, als locatie Zuiderparkschool, onderdeel van de Parkschool met bijzonder neutraal lager onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs voor leerlingen met een leerachterstand door gedragsproblemen. De school staat bekend om zijn praktijkgericht leren en maakt deel uit van de stichting Horizon.

Markante personen

De bouw van het Noorderpark (1964-1967) was het laatste grote bouwproject van A. Hoekstra, architect en technisch adjunct-directeur van de Martha-Stichting. Na bijna veertig jaar voor de stichting te hebben gebouwd, verbouwd, gerepareerd en gerestaureerd, ging hij eind 1967 met pensioen. Ook de groepshuizen van het Oosterpark (1954) en Zuiderpark (1958-'59) waren door Hoekstra ontworpen en tot stand gebracht. In het bouw bureau werd Hoekstra vooral terzijde gestaan door zijn assistent Van Oord, chef van de schilderswerkplaats E. van de Bovenkamp en tim-

Vijfentwintigjarig dienstverband van adjunct-directeur ing. A. Hoekstra op 1 december 1953. Hij ontving van ds. Meijer een aktetas (foto, coll. Hist.Ver.).

A. Ploeger werd in 1961 door burgemeester Bruins Slot gelukgewenst met de koninklijke onderscheiding die hij na veertig dienstjaren als onderwijzer binnen de stichting ontving (dia 6090 Hist.Ver.).

merbaas G. Versluijs. De afscheidsreceptie voor Hoekstra viel op 6 januari 1968; door burgemeester Z. Bruins Slot kreeg hij de versierselen opgespeld horende bij het Ridderschap in de Orde van Oranje Nassau. Hoekstra was een self-made man die in 1928 bij de technische dienst van de stichting was begonnen; in 1948 werd hij ingeschreven als architect en in 1961 verwierf hij zich de titel van ingenieur. Naast 'kinderbeschermingsarchitect' was hij ook directeur en leraar op de Nijverheidsavondschoon en organist in de zondagse eredienst.

Naast de directieleden heeft de Martha-Stichting ook verschillende markante medewerkers gekend. Zo nam in 1957 administrateur G. Nijman na 24 dienstjaren afscheid, om zijn benoeming tot burgemeester van de gemeente Hoogkerk in Groningen te aanvaarden. Een gouden polshorloge

met de inscriptie '1933-1957 van de Martha-Stichting' viel hem ten deel. Mevrouw M.J. van Lith sprak namens de directe medewerkers van Nijman en gewaagde onder meer van de prettige wijze waarop gezamenlijk problemen en moeilijkheden werden opgelost. Als bijzonderheid kan nog worden vermeld dat de voorganger van Nijman, C. Geel Jr., ook bij dit afscheid aanwezig was.

Op 19 november 1973 was Jan Cadee vijftig jaar inwoner van de Martha-Stichting. Als klein kind kwam hij binnen, nu vervulde hij trouwe diensten op de kleermakerij. Daarnaast was hij postbode binnen de stichting. Op de jaarlijkse dag van oud-verpleegden was er niemand die Jan Cadee niet kende. Zijn nichtje, Johanna Mensina (Annie) Cadee, werkte ook vele jaren binnen de stichting. Vlak vóór de Tweede

Wereldoorlog kwam zij in dienst als groepsleidster; eerst zorgde zij voor de jonge kinderen maar later, tot aan haar pensionering in 1973, had zij de leiding over de oudste jongensgroep van achttien-jarigen. Ze werd door haar pupillen op handen gedragen en een aantal van hen heeft altijd contact met haar gehouden. Ze overleed in Alphen op 6 februari 2001, 88 jaar oud.

Na een dienstverband van 41 jaar binnen de Martha-Stichting ging Willem Marinus Offringa in 1965 met pensioen. Zijn werkzame leven heeft hij ingezet voor de zorg en begeleiding van de jongens, maar men kende hem ook van de preekstoel, van het kampvuur van de padvinderij en als liefhebber van muziek, cultuur en natuur. Bij hem waren geloof en dagelijks leven op een heel vanzelfsprekende manier met elkaar verweven. Zijn levensdevies was W.M.O.: 'wij moeten omhoog'. Offringa overleed op 28 februari 1966. Inmiddels is in Alphen een laan naar hem genoemd.³¹

Afscheid van mej. J.Ph. van Drunen als onderwijzeres binnen de stichting op 1 december 1961. Het toenmalige hoofd der school, Jac.J. van Petegem, brengt haar een bloemenhulde (dia 6425 Hist.Ver.).

Afscheid van administrateur G. Nijman in 1957, na 24 dienstjaren (foto, coll. K. Duminy-de Ronde).

Een andere persoon die vermelding verdient, is Jac.J. van Petegem, die van 1958 tot 1968 hoofd van de Koningin Wilhelminaschool is geweest. Hij was ook ouderling van de kerkelijke gemeente in 'Park Rijnstroom' en had een belangrijk aandeel in de pedagogisch-didactische vorming van de kinderen. Tussen J. Tuinman en J.J. van Petegem in waren achtereenvolgens de heren Kleynenberg en Van Binsbergen hoofd der school.

In een apart artikel worden het leven en de loopbaan van mejuffrouw Greet Ketellapper binnen de Martha-Stichting beschreven. Haar oudere zusje Hilda kwam op latere leeftijd in de stichting werken; zij had na het overlijden van haar moeder voor haar vader, broertjes en zusjes gezorgd tot dat dit in 1934 niet meer nodig was. Aanvankelijk werd zij aangesteld als hoofd van de keuken en moest voor een 'gezin' van vierhonderd kinderen gaan koken. Ze had geen opleiding, maar iedere dag stampot bereiden, behalve op verjaardagen en bij feesten, was niet zo moeilijk en er waren vier helpsters (oudere pupillen) om haar in de geheimen van het vak in te wijden.

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg Hilda Ketellapper de verantwoordelijkheid voor het kinderhuis met bijna honderd kinderen, verdeeld over tien groepen, en met dertig leidsters. Ze

had inmiddels de cursus Kinderbescherming A gevolgd. Bij haar pensionering in 1966 was zij hoofd van het kinderhuis; zij wilde haar plaats afstaan aan een jongere kracht.³²

Mevrouw M.J. van Lith, die zelf als kind hier had gewoond en het geluk

W.M. Offringa ging na 41 jaar in 1965 met pensioen; hij zou een jaar later overlijden. Hij had vele functies binnen de stichting, waaronder die van hopman bij de padvinderij (foto, coll. Hist.Ver.).

Tuinbaas Gerrit Dekker in zijn geliefde boomgaard van de Martha-Stichting (dia 5866 Hist.Ver.).

had gehad om vervolgonderwijs te kunnen volgen, kwam na haar studie binnen de stichting werken bij de salarisadministratie. In 1988 ging zij met pensioen. Ook over haar is een apart artikel geschreven, evenals over Gerrit Versluijs die in 1929 in de Martha-Stichting kwam en in 1980 als hoofd van de timmerwerkplaats met pensioen ging.

In 1921 trad A. Ploeger als onderwijzer in dienst bij de Koningin Wilhelminaschool van de Martha-Stichting; hij was afkomstig uit Halle in Gelderland en werd aangenomen door het toenmalige hoofd, J. Tuinman. Op grootse wijze vierden de schoolkinderen en het verzorgend personeel in 1961 het veertigjarig jubileum van meester Ploeger. Op 1 januari 1962 kwam er voor mejufvrouw J.Ph. van Drunen een eind aan haar werkperiode; zij was 45 jaar onderwijzeres op de Koningin Wilhelminaschool geweest. In 1961 was zij onderscheiden met de eremedaille in goud, verbonden aan de orde van Oranje Nassau. Het was na 32 jaar ook de eerste vrije dag voor G. van der Berg, magazijnbeheerder, en J.W. van de Woord, twintig jaar werkmeester van de schoenmakerij. In september 1962 nam H. van de Wateren afscheid van de stichting; hij woonde in Haarlem en kwam gedu-

rende twintig jaar iedere zondagmiddag naar Alphen om de pupillen en leiding te onderwijzen in de kunst van het volksdansen.

In 1952 kwam Gerrit Dekker - als opvolger van tuinbaas De Weijs - in dienst van de Martha-Stichting. Na zijn pensionering in 1980 bleef hij in de tuinmanswoning op het terrein

van 'Park Rijnstroom' wonen. Bij zijn afscheid werd hij met recht gekenschetst als een steunpilaar van de stichting. De totale groenvoorziening van het omvangrijke terrein aan de Raadhuisstraat was aan zijn zorgen toevertrouwd. Vijf mannen en een stel pupillen hielpen hem hierbij. Ze zorgden samen voor de moestuin, de kwekerij, de boomgaard, de gazons, de borders en de balkons van de huizen en de villa's. Daarbij was Dekker ook nog onbezoldigd ambtenaar van de gemeentepolitie. Na zijn pensionering bleef Dekker de zorg voor de boomgaard houden. Hij had het vruchtgebruik van de twintig fruitbomen met een jaarlijkse oogst aan goudrenetten, James Grieves en stoofperen. In 1990 stelde de gemeente het park, inclusief de boomgaard, open voor het publiek. Dekker was hier niet blij mee.³³

E. van de Bovenkamp ging op 1 januari 1969 met pensioen, op de dag dat hij veertig jaar aan de Martha-Stichting was verbonden. Hij was vele jaren chef van de schilderswerkplaats, leraar aan de Nijverheidsschool en vanaf 1963 bedrijfsleider van de technische dienst. Voor zijn verdienste kreeg hij ook de eremedaille in goud, verbonden aan de Orde van Oranje Nassau.

Afscheid van en koninklijke onderscheiding voor E. van de Bovenkamp in 1969 na veertig dienstjaren binnen de stichting (dia 6431 Hist.Ver.).

RIJNSTROOM

VAN DE VERENIGING

KINDERTEHUIS
MARTHA-STICHTINGAan de Kerkeraad van de
Hervormde Gemeente Rijnstroom.

Kenmerk

W449MAK

Uw kenmerk

Alphen aan den Rijn, 25 april 1975

Het nieuwe briefpapier 'Rijnstroom' van de Vereniging Kinderthuis Martha-Stichting (archief Hist.Ver.).

Tuinman Huisman kreeg na een dienstverband van ruim veertig jaar in 1969 de eremedaille in brons.

Het einde van de Martha-Stichting

Het beleid van de kinderbescherming was er inmiddels op gericht minder kinderen in tehuizen op te nemen en prioriteit te geven aan gezinshuisvesting. De plotselinge schaalverkleining in de kindertehuizen in 1972 werd bovendien ingegeven door economische motieven. Het aantal kinderen per groepsleiding werd vergroot, wat pedagogisch niet verantwoord werd geacht, ook niet op het ministerie van Justitie. Het aantal voor de voogdijkinderen beschikbare bedden in de Martha-Stichting werd in dat jaar door de overheid teruggebracht naar 216. In 1950 waren er nog vijfhonderd kinderen, in 1960 vierhonderd en in 1970 driehonderd. Zoals alle landelijke instellingen kreeg ook de Martha-Stichting met leegstand te maken. Een koude sanering van het personeel volgde. Protesten van de zijde van de kinderen die hun leiders en leidsters, die zij zo graag mochten, wilden behouden, en van het personeel, dat op het ministerie van Justitie een petitie aanbood waarin protest tegen hun ontslag werd aangetekend, leidden uiteindelijk tot niets.³⁴

De centrale overheid in Den Haag had alle beleidsverantwoordelijkheid op de terreinen onderwijs en sociale zaken naar zich toetrokken. De instellingen van bijzonder onderwijs en inrichtingen als de Martha-Stichting werden uitvoerende organen en kregen hiervoor strikte richtlijnen binnen

een omschreven financiële speelruimte. Hiermee kwam een einde aan de autonomie van deze instellingen; de besturen hadden geen eigen beleidsruimte meer en verloren de taken waarvoor ze waren aangesteld. De verenigde protestantse inrichtingen voor onverzorgde kinderen hielden in 1969 op met de publicatie van hun maandblad 'Onze Jongens en Meisjes'. Het zelfstandig opvangen van onverzorgde kinderen was voorbij, dus ook de noodzaak om het hechte netwerk met de vele donateurs te blijven onderhouden; donateurs, die vanaf 1882 de Martha-Stichting hadden gemaakt tot een bolwerk van sociale kinderopvang. Vervolgens zien we ook een andere naam voor de Martha-Stichting ont-

staan. Op het briefpapier stond 'Rijnstroom' van de Vereniging Kinderthuis Martha-Stichting, wellicht met een andersoortig bestuur en een aangepaste taakstelling.

Verschillende gebouwen in 'Park Rijnstroom' kregen door leegstand een nieuwe bestemming. Zo vond het met ruimtegebrek kampende Christelijk Lyceum in 1972 tijdelijk onderdak in een aantal paviljoens van de stichting.

Ook het Noorderpark aan de Verlengde Marnixstraat stond leeg. In 1974 besloot de minister van Justitie deze panden toe te wijzen aan een nieuw op te richten 'Stichting Observatiecentrum Marnixhove' voor de opvang van moeilijk opvoedbare kinderen, probleemgevallen dus die een speciale behandeling nodig hadden. De bestaande observatiehuizen, 'De Kindersluis' te Rotterdam en het huis in de Lijsterbesstraat in Den Haag, voldeden niet meer aan de eisen des tijds en een verhuizing naar beschikbare ruimte in Alphen was goedkoper dan nieuwbouw. De directie werd gevoerd door mr. D. den Boer en J.J. Hemelaar.

Fusie

In 1982 kwam een fusie tot stand tussen de Martha-Stichting 'Rijnstroom' en de Stichting Observatiecentrum Marnixhove. De naam 'Martha-Stichting' bleef bestaan in verband

Gymnastiek was een van de talrijke ontspanningsmogelijkheden binnen de stichting (dia 6252 Hist.Ver.).

met mogelijk nog te verwachten erfstellingen.

De naam van de nieuwe stichting was 'Rijnhove'. De directe aanleiding voor deze fusie was de directie-vacature binnen de Martha-Stichting 'Rijnstroom', die ontstond met het vertrek van mr. W. Vogel in de tweede helft van de jaren zeventig. Aanvankelijk werd de directie waargenomen door adjunct-directeur A. van Veen. De eerste directie van de stichting Rijnhove werd gevormd door mr. D. den Boer met J.J. Hemelaar voor het onderdeel Marnixhove en A. van Veen voor 'Rijnstroom'.

In feite betekende deze fusie na honderd jaar het einde van het werk van de Martha-Stichting in Alphen aan den Rijn. De hervormde kerkgemeente bestond al vanaf 1976 niet meer.

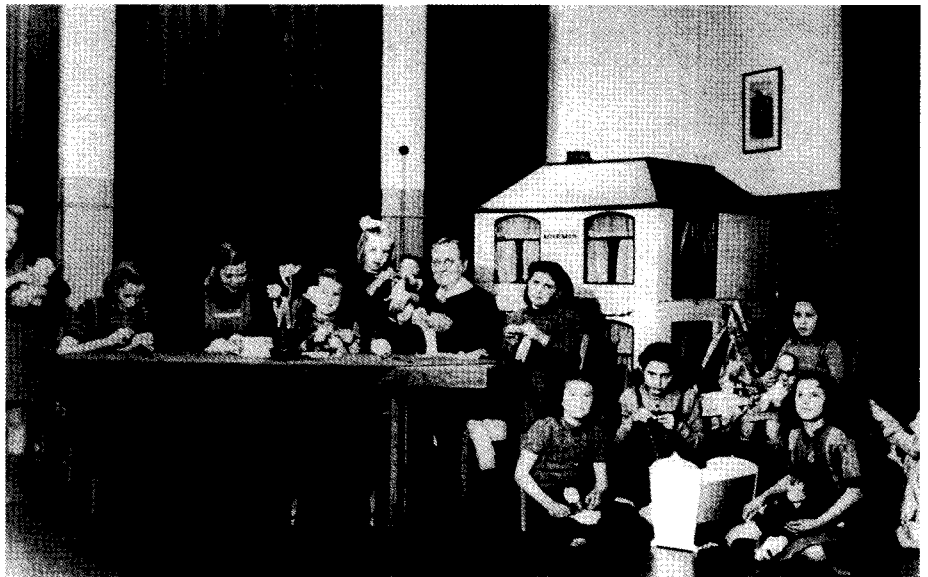
Park en gebouwen

In 1984 kocht de gemeente Alphen aan den Rijn het grootste deel van 'Park Rijnstroom' voor 1,2 miljoen gulden; het is nog steeds een openbaar park. Een gedeelte werd eigendom van de stichting Rijnhove; dit betrof ook bepaalde panden, zoals het Noorderpark, de Parkschool aan de ds. Meijerlaan en de lokatie Zuiderparkschool aan de Raadhuisstraat. In 1985 kocht de gemeente de pastorie aan de Raadhuisstraat; thans is dit pand in particulier bezit.

De grootste nieuwkomers waren uiteindelijk restaurant Alfred's Diner in het oude Centraalgebouw en Parkexpressie in de voormalige Koningin Wilhelminaschool. Enkele panden zijn afgebroken; het Koningin Emma-huis werd in 1989 verbouwd tot het appartementencomplex 'Emma Residence'.

Stichting Rijnhove

De stichting Rijnhove is dus, aanvankelijk onder een andere naam, sinds 1974 in Alphen gevestigd en legt zich toe op de opvang van kinderen uit de regio met ernstige ontwikkelingsproblemen; kinderen die in bepaalde gevallen thuis niet te handhaven zijn. Daarnaast komen hier kinderen voor dagopvang. Ze krijgen speciale observatie, behandeling en onderwijs. Ook het Boddaert Centrum aan de Conradstraat, een dagopvang en begeleiding van min of meer neuroti-

Juffrouw Metje Ridderikhof, een leidster die iedere reünist zich nog kon herinneren (dia 5285 Hist.Ver.).

sche kinderen buiten schooltijd, dat gekoppeld is aan gerichte hulpverlening aan de ouders, vormt onderdeel van de stichting.

De stichting Rijnhove is thans 'locatie Rijnhove' van de 'stichting Horizon'. Na een uitgebreide verbouwing werd deze locatie op 1 december 2004 door kroonprinses Maxima heropend.

Reünie

Tien 'oud-martelaren' van verschillende generaties staken in 1989 de koppen bij elkaar om een reünie van oud-bewoners van de Martha-Stichting te organiseren. In het jaar daarvoor was dit door onvoldoende belangstelling niet gelukt. Maar op een zaterdag in mei 1989 kwamen bijna zeshonderd oud-martelaren en leiders naar 'Park Rijnstroom' voor wat de laatste reünie van de stichting zou worden. Een aantal had zijn makers niet meer gezien sinds de dag dat ze de stichting hadden verlaten. Er waren zelfs mensen uit Australië overgekomen.

De ex-pupillen dachten niet met louter goede herinneringen terug aan hun tijd in de Martha-Stichting. 'Vroeger was het verschrikkelijk streng. Overal kreeg je boetes voor, zelfs als de vouw niet goed in je broek zat, zei Piet Stoof, een van de organisatoren. Men verwachtte dat de reünie bij sommige oud-martelaren heel wat emoties zou losmaken en daarom waren leden van het Rode Kruis

de hele dag in het park aanwezig om in dat geval de mensen op te vangen. Een andere organisator, Bert Swarts, was met zijn vrouw om zes uur 's ochtends uit Alteveen in de provincie Groningen weggereden om op tijd in Alphen te zijn.

De gasten werden om elf uur in het park verwacht. Om twaalf uur opende burgemeester M. Paats de reünie in het gloednieuwe Parktheater, de voormalige gymnastiekzaal annex kerkzaal van de stichting. Hij sprak op gevoelige wijze over de band tussen Alphen en de Martha-Stichting: 'Het verhaal van de stichting is er een van idealisme en gestrengheid, van een voor die tijd vooruitstrevend bestuur, dat als een van de eerste instellingen [in Nederland] gebruik maakte van vrijwilligers.' Toen hij hierop de naam van een van de vroegere leiders liet vallen, bleek hij in de roos te hebben geschoten: 'Juffrouw Metje [Ridderikhof], die schat' klonk het hardop.

Paats zei tot slot dat de reünie vooral tot doel had oude kennissen te ontmoeten en niet bedoeld was om de vaak minder plezierige herinneringen op te halen aan de voor de huidige normen zeer strenge tuchtstraffen. 'Veel mensen zijn om die reden niet of slechts aarzelend naar Alphen gekomen, maar u moet kunnen terugzien op een plezierige dag.'

Bert Swarts uit het verre Groningen zei het volmondig eens te zijn met de burgemeester: *'Het vernieuwen van oude contacten is belangrijk. Ik ben, afkomstig uit de hel, in Alphen in een hemel terechtgekomen.'* Als vier maanden oude baby kwam hij in 1940 vanuit een probleemgezin in het Alphense kindertehuis. De oorlog heeft hij onder meer doorgebracht in Alphen en Nieuwersluis. Ondanks de strenge opvoeding heeft Bert achteraf geen vervelende gevoelens aan zijn verblijf binnen de stichting overgehouden. *'Wel ben ik blij dat ik mijn eigen kinderen een andere opvoeding heb kunnen geven.'* In 1986 is Swarts met zijn zuster nog eens terugge-weest om te kijken wat er van het complex in 'Park Rijnstroom' was geworden. *'Ik ben blij dat ik toen foto's genomen heb; het is de laatste jaren hier zo veranderd.'*

A. van Veen, de toenmalige adjunct-directeur van de stichting Rijnhove, vertelde de gasten wat er zoal veranderd was in ruim honderd jaar kinderopvang. *'Het Rijnhove van nu bestaat uit een observatiecentrum en opvanggroepen van telkens acht jongeren, waarbij ieder een eigen kamer heeft. Vroeger waren er uitsluitend grote slaapzalen. Slaag komt uiteraard niet meer voor; wel hantieren we huisregels, zoals het niet toestaan van drugsgebruik en een matig alcoholbeleid.'*

Een andere reünist, E. de Veer, zei ook blij te zijn dat hij gekomen was. Hij had zojuist na veertig jaar tussen de honderden andere oud-martelaren een oude kennis getroffen. Ze verhaalden beiden over de oude tijd van stokslagen in een ruimte achter de pastorie van ds. Meijer, over kaalgeschoren koppen en de verboden contacten tussen jongens en meisjes. *'Je kon hoogstens op zondag even knipogen naar je vriendinnetje tijdens de kerkdienst,'* zei De Veer lachend. Maar hij was er niet rouwig om. *'Ik heb hier de kans gekregen om te gaan studeren en daardoor heb ik nu een goede baan in de scheepvaart.'*

Na de speeches was het tijd voor het bekijken van oude foto's, dia's en een film over de Martha-Stichting, en voor het ophalen van herinneringen. Een band uit Leiden zorgde voor de muziek. De commissie 'Reünie Martha-Stichting 1989' had besloten tot de uitgave van een fotoboekje met achttien foto's, grotendeels van de gebouwen van de stichting. Deze keuze was gemaakt omdat in het park gebouwen verdwenen waren of inmiddels na een grondige verbouwing een andere bestemming hadden gekregen.

In de aula van de nieuwe Wilhelminaschool werd voor de reüniegangers een koud buffet geserveerd. Om negen uur 's avonds was het afgelopen.³⁵

Een reactie achteraf: Lieve Juffr. Wll,³⁶ Dat blijft zo hoor, niet vanwege afstandelijkheid maar uit waardering. Wat was het geslaagd hè. Eerlijk gezegd moest ik vanmorgen vanwege de emotie even huilen. Het was een van de fijnste dagen uit mijn leven: de herkenning door velen en het zijn op het voor mij toch fijne terrein. Ik heb echt waardering voor u en al die anderen: juffr. Annie Cadee in het bijzonder en juffr. Ans de Graaf, die alles met liefde hebben gedaan. Misschien zien we elkaar nog eens. Het allerbeste en de groeten aan uw gezin en alle bekenden die u nog ontmoet. Groetjes, Annie Roosloot en gezin.

Met dit verslag van deze reünie sluiten we de geschiedschrijving over de stichting af. Het is ons niet gelukt officiële documenten over de laatste jaren van de Martha-Stichting in handen te krijgen. Daarom kozen we voor de fusie in 1982 als einde van de zelfstandige 'Martha-Stichting voor onverzorgde kinderen'. Honderd jaar Martha-Stichting heeft een stempel gedrukt op onze gemeente en er grote landelijke bekendheid aan gegeven vóórdat er sprake was van Avifauna of Archeon. Onverzorgde kinderen gaan nu naar pleeggezinnen, evenals de meeste voogdkinderen. Wat overgebleven is van het complex van de Martha-Stichting is de locatie Rijnhove van de stichting Horizon, die actief is op het gebied van de opvang van en speciaal onderwijs voor moeilijk opvoedbare kinderen.

Aan 'Park Rijnstroom' heeft Alphen een rijksmonument overgehouden. Dan gaat het niet alleen om de gebouwen, maar ook over de bomen die hier in het begin van de vorige eeuw werden geplant. Het park rust op een grote zandplaat en dat is de reden dat hier andere bomen groeien dan elders in de omgeving. Bovendien worden ze veel groter dan wanneer ze in veengrond staan. Daarom staat een groot aantal op de lijst van beschermde bomen.

Dankwoord

Redactie en auteur zijn dankbaar voor de bijdragen van de dames K. Duminy-de Ronde, M.W. Langeveld-Turkenburg, M.J. van Lith, W. Plomp-Reijneker en de heren mr.

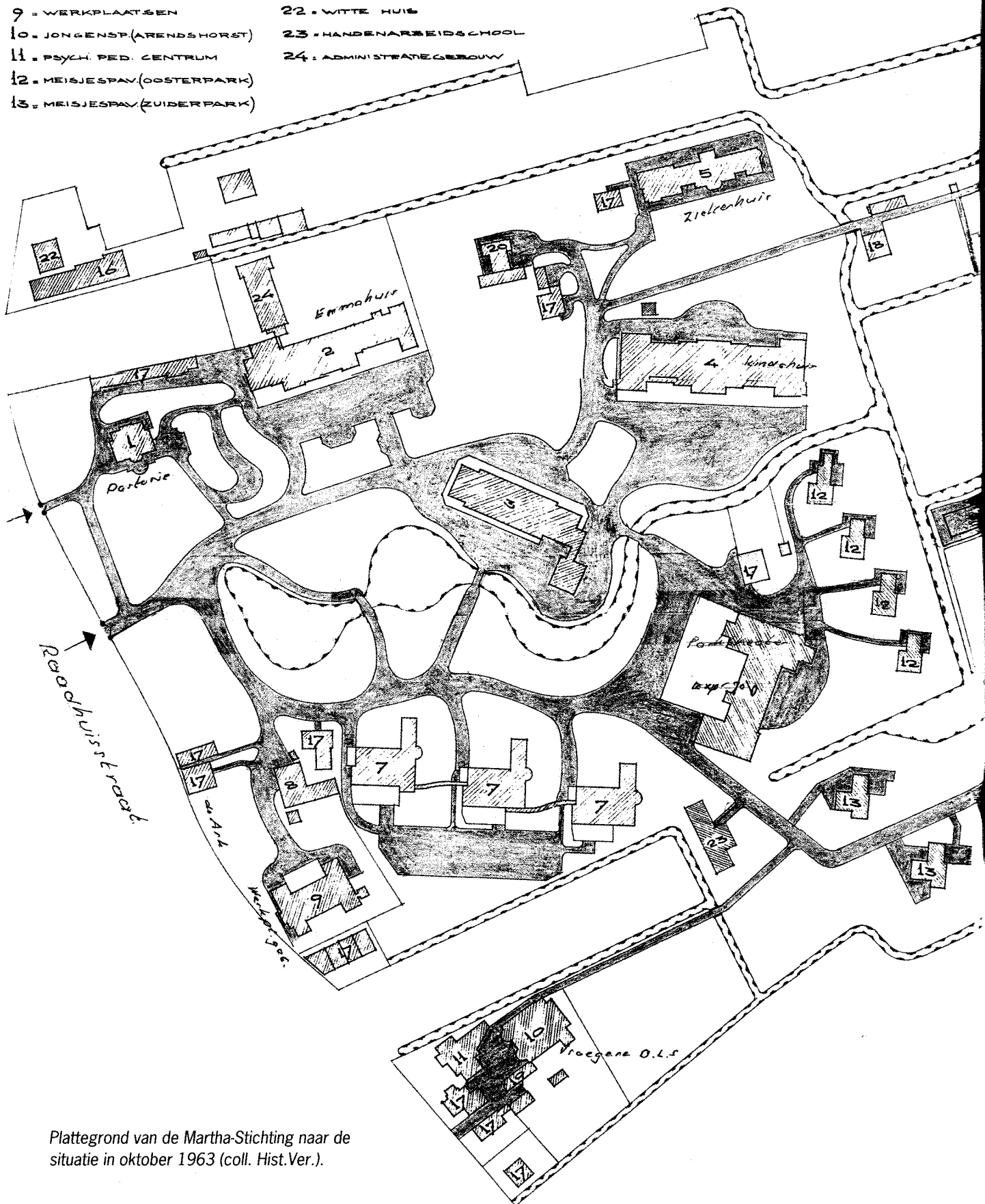
Ter gelegenheid van de reünie op 27 mei 1989 werd een boekje uitgegeven met foto's van de Martha-Stichting (coll. J.A. Henry).

RENVOL:

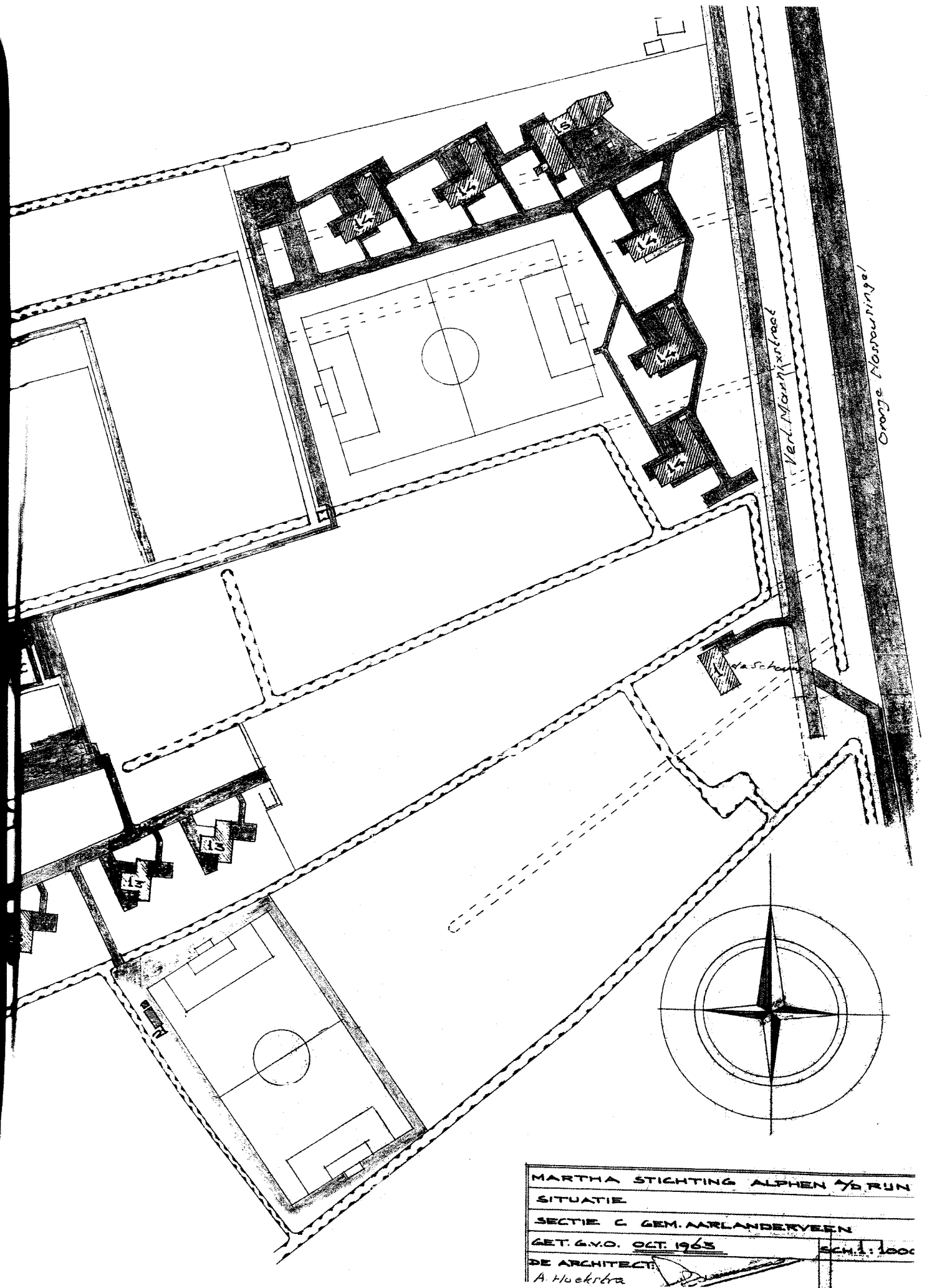
1. DIRECTEURSWONING
2. KONINGIN EMMAHUIS
3. CENTRAALGEBOUW
4. KINDERHUIS
5. ZIEKENHUIS
6. SCHOOL EN KERKZAAL
7. JONGENSPAVILJOEN
8. CLUBHUIS
9. WERKPLAATSEN
10. JONGENSP.(ARENDHORST)
11. PSYCH. PED. CENTRUM
12. MEISJESPAV.(OOSTERPARK)
13. MEISJESPAV.(ZUIDERPARK)

14. JONGENSPAVILJOEN
15. PERSONEELSH. ONTSP.GEB.
16. BOERDERIJ
17. WONING
18. FRUITBEWAARPLAATS
19. SCHILDERSWERKPLAATS
20. BLOEMENKAS
21. KLEEDKAMERS
22. WITTE HUIS
23. HANDENARBEIDSSCHOOL
24. ADMINISTRATIEGEBOUW

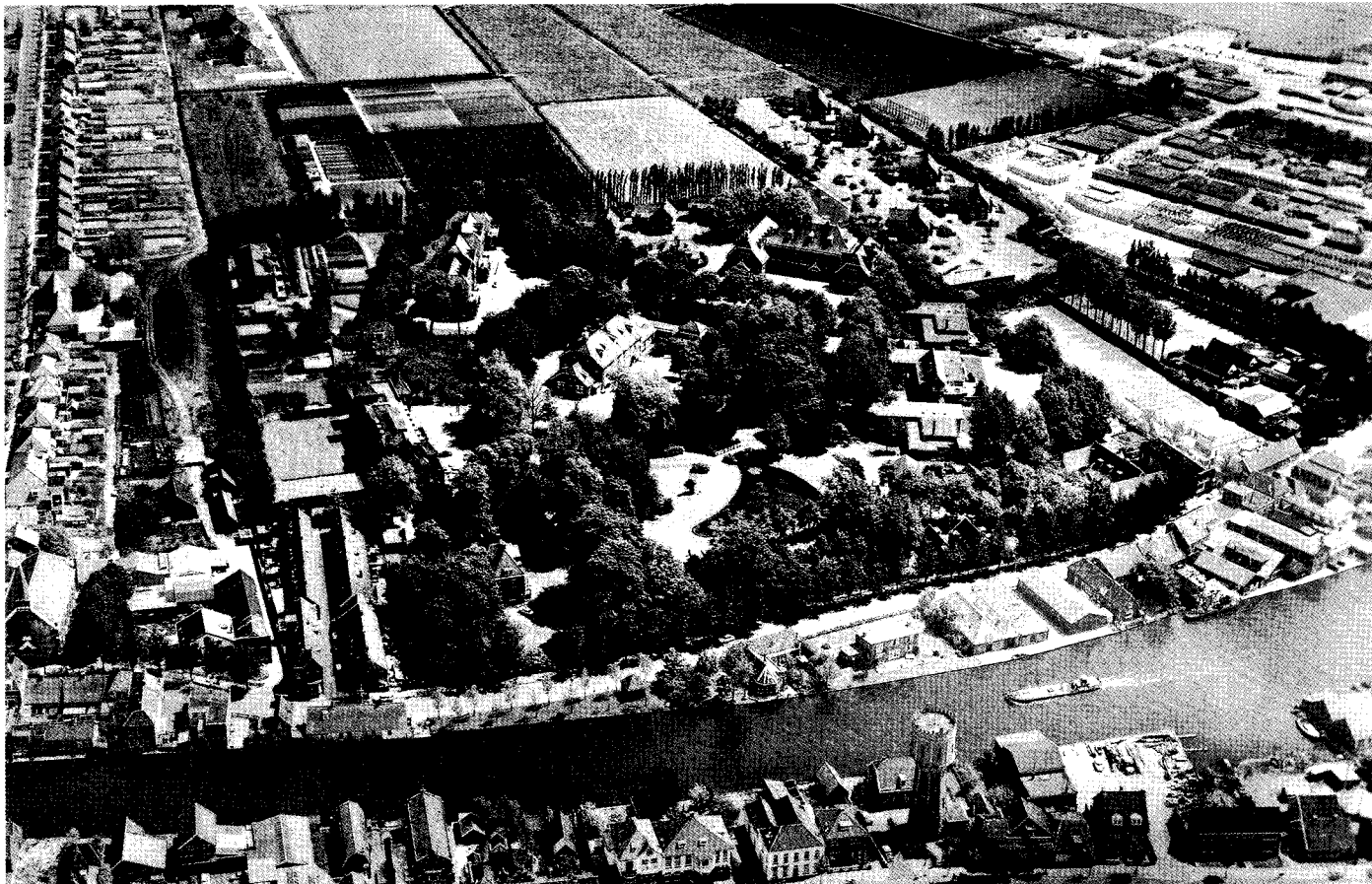
- BESTAAND GEBOUW
 GEPROJECTEERD GEBOUW
 BESTAANDE SLOOT
 TE DEMPEN SLOOT
 WEG, PAD, VERHARD TERREIN
 25. ZWEMBAD
 26. GYMNASTIEKZAAL

Plattegrond van de Martha-Stichting naar de situatie in oktober 1963 (coll. Hist.Ver.).

MARTHA STICHTING ALPHEN 't D RIJN	
SITUATIE	
SECTIE C GEM. AARLANDERVEEN	
GET. G.V.O. OCT. 1963	
DE ARCHITECT:	SCM. 1: 1000
A. H. K. K. K.	

Luchtfoto van de Martha-Stichting, genomen tussen 1967 en 1971 (foto, coll. Hist.Ver.).

Luchtfoto van de Martha-Stichting, genomen na 1971 (foto, coll Hist.Ver.).

D. den Boer, J. de Groot, J.A. Henry en ds. I.J. Walpot aan de totstandkoming van dit artikel. Daarnaast droegen vrijwilligers van de Vereniging bruikbaar materiaal aan en mocht van verschillende Alphenaren advies worden ingewonnen.

Een vierde artikel over de Martha-Stichting, met persoonlijke interviews en bijdragen, zal in 2006 verschijnen.

Noten:

1. Proponent: bevoegd verklaarde maar nog niet geplaatste predikant.
2. Ds. O.G. Heldring (1804-1876), grondlegger van de Heldring-Stichtingen voor de opvang van verwaarloosde vrouwen en kinderen. In Hoenderloo bestond sinds 1851 het opvoedingsgesticht voor verwaarloosde jongens.
3. Neerbosch is nu een wijk van Nijmegen.
4. 'Onze Kinderen'. Maandblad van de Martha-Stichting voor onverzorgde kinderen. 49ste jaargang, nr. 589, augustus 1935, pp. 4 en 5.
5. Ds. J.Th. Meijer, Jaarverslag Martha-Stichting 1959, in: Vereniging Hemava, 'Onze Jongens en Meisjes', september 1960.
6. De Echo, 4 april 1984.
7. Rijn en Gouwe, november 1954.
8. Ds. J.Th. Meijer, Jaarverslag Martha-Stichting 1959.
9. W.J. Tuinman werkte bij de firma Samsom en was met zijn ouders in 1914 naar Alphen gekomen. Zijn vader, Jan Tuinman, was schilder en tekenleraar in de Martha-Stichting. Jan Tuinman was een oudere broer van Johannes Tuinman, hoofd van de lagere school van de stichting.
10. M.A. Taal was in die tijd directeur van de plaatselijke HBS.
11. Archief mev. R. van Lith.
12. 'Onze Kinderen', 51e jaargang, nr. 613, september 1937, pp. 7 en 8.
13. De pupillen van de Martha-Stichting stonden bekend als de 'Martelaren'.
14. Uit: VERLEDEN-HEDEN, Sandra Visser, Alphen Nieuwsblad, 19 juni 2003.
15. W.M. Offringa, 'Onze Jongens en Meisjes', Hemava Amersfoort, april 1965.
16. Rijn en Gouwe, 27 maart 2004.
17. 'Onze Jongens en Meisjes', Hemava Amersfoort, november 1957.
18. Nieuwe Leidsche Courant (christelijk dagblad), 3 augustus 1957.
19. Nieuwe Leidsche Courant, 3 augustus 1957.
20. Nieuwe Leidsche Courant, 3 augustus 1957.
21. Ds. J.Th. Meijer, Jaarverslag Martha-Stichting 1959.
22. Alphen Nieuwsblad, 1 november 1984.
23. Alphen Nieuwsblad, 1 november 1984.
24. 'Onze Jongens en Meisjes', Hemava Amersfoort, september 1961.
25. Persoonlijke mededeling G.P. van Muijen.
26. Rijn en Gouwe, 9 september 1965.
27. 'Onze Jongens en Meisjes', Hemava Amersfoort, september 1960.
28. Jaarverslag Martha-Stichting 1961.
29. Alphen Dagblad, 29 april 1977.
30. Alphen Dagblad, 17 maart 1978.
31. 'Onze Jongens en Meisjes', april 1965 en april 1966, beide p. 39.
32. 'Onze Jongens en Meisjes', 15e jaargang, januari 1976, p. 10.
33. Rijn en Gouwe, 13 juli 1990.
34. Rijn en Gouwe, 3 maart 1972.
35. Rijn en Gouwe, 24 en 29 mei 1989.
36. Bedoeld wordt mevrouw W. Plomp-Reijneker.

Lezingen

in september, oktober en november 2005

Maandag 19 september: ds. G.H. Baudet te Oudshoorn/Alphen aan den Rijn over 'Religie als voetafdruk op de grenspalen van de cultuur'.

Het thema van de Open Monumentendag van dit jaar is 'Religieus Erfgoed'. De tentoonstelling in 'De Vergulde Wagen' in september en oktober heeft als titel 'Gewijde bouwkunst' en als onderwerp onder andere de kerken in Alphen aan den Rijn, Aarlanderveen-Dorp en Zwammerdam.

De lezing van Ds. Baudet zal een andere richting opgaan en kijkt terug langs de sporen van de menselijke beschaving. Hij begint bij de rotstekeningen van Lascaux in Frankrijk en komt via het oude Egypte, de Griekse en Romeinse beschaving, de basilieken, kathedralen en kerken uit bij de Eiffeltoren en zelfs bij de Twin Towers. De vraag boeit wat de mens uit die tijden bewogen kan hebben om dergelijke sacrale kunst na te laten.

Maandag 17 oktober: dhr. J. van Gent te Leidschendam over 'Uithangborden en gevelstenen'.

Postcode, straatnamen en huisnummers, we zijn er aan gewend. Heel anders was dat in de 17^e eeuw. Toen kon men een huisadres bijvoorbeeld als volgt noteren: 'Op de soogenaemde Tesschelse Kaay, het sesde huys van de Nieuwe Brug voor het huys, waar de Vergulde Draek uithangt'. De heer Van Gent zal hier dieper op ingaan en een groot deel van de lezing bestaat dan ook uit dia's van gevelstenen en uithangborden.

Maandag 21 november: dhr. N. Metselaar te Gouda over 'De gebrandschilderde glazen van de Sint Jan te Gouda'. In het recente verleden zijn er al lezingen geweest over de gebrandschilderde glazen van de Oudshoornse kerk en de Bonifaciuserkerk. Vanavond verzorgt de voormalige koster van de St. Janskerk te Gouda, de heer Metselaar, een dialoog met als onderwerp de wereldberoemde Goudse glazen, die al dateren uit de 16^e eeuw. Het zal duidelijk zijn dat hij, die dagelijks in deze kerk dienst deed, hierover erg veel kan vertellen en kan laten zien.

De lezingen vinden plaats in **Dans- en Partycentrum Harry Cools, Wilhelminalaan 17 te Alphen aan den Rijn** en beginnen om **20.00 uur**. De toegang is gratis. Ter plekke is ruime parkeergelegenheid.